

Mladika

10-95

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

117 986 1995

9504585,10

COBISS ©

MLADIKA 10

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XXXIX. 1995

KAZALO

Dva svetilnika	225
Irma M. Ozbalt: Božične razglednice s Floride	226
Aleksander Furlan: Tri pesmi	227
Vladimir Kos: Pesmi	228
Pod črto	230
Ob petdesetletnici radia Trst A	231
Pričevanje Jožeta Peterlina	232
Bruna Pertot: "Ficv toč"	234
Ivo Jevnikar: Obveščevalne naloge primorskih padalcev	235
Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da	239
Verena Korsič Zorn: Slikar Tone Kralj	240
Antena	242
Drago Štoka: Vztrajno naprej, gospod Gujon	243
Boris Pahor v osrednjem dnevniku "Delo"	247
Ines Škabar: Slovenska radijska beseda na tujem	249
Novice Knjižnice Dušana Černeta (25)	251
Na Platnicah: Čuk na Obelisku; Za smeh	
Priloga: RAST 100-95	

Zunanja oprema:

Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307
Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI

(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
4.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 35.000 lir; nakazati na poštni
tekoči račun 14470348 - Mladika -
Trst. Letna naročnina za Slovenijo
35.000 lir ali enakovreden znesek v
drugih valutah. Druge države 40.000
lir (ali enakovreden znesek v tuji
valuti), po letalski pošti 50.000 lir.

Tisk in fotostavek:

"graphart", Trst, Drevored D'Annunzio 27/E
tel. 040/772151

Četrtega marca 1996 bo poteklo dvajset let od tistega mrzlega tržaškega večera, ko so v Kulturnem domu v Trstu igrali Franka Wedekinda "Pomladno prebujenje". Igro si je tisti večer ogledal tudi Jože Peterlin, dolgoletni spremljevalec predstav tržaškega Slovenskega narodnega gledališča, radijski ustvarjalec, režiser, vzgojitelj, narodni buditelj in sploh vsestranski kulturni delavec, ki se je z rodne Dolenjske preselil najprej v Ljubljano, kjer je doštudiral in se posvetil kulturnemu delu, nato pa se leta 1945 umaknil pred revolucijo čez mejo in se ustavil v Trstu, kjer je postavil temelje kulturnemu delu in vzgoji mladine na Tržaškem. Na poti domov s predstave, katere recenzijo je morda v mislih že zasnoval, je omahnil na mrzlem asfaltu, zadet od srčne kapi.

Po dvajsetih letih Jože Peterlin še vedno živi v naših spominih.

Tudi njegovo delo še traja in bo trajalo, dokler bomo Slovenci živeli na tem lepem koščku slovenske obale od Milj do Devina.

Njegovi prijatelji, sodelavci in učenci se bomo spominu Jožeta Peterlina oddolžili s trajnim obeležjem v njegovem rojstnem kraju. V lepi cerkvi sv. Janeza na Malem Vinjem vrhu nad Belo Cerkvijo, tik nad domačijo Peterlinovih, bomo pomagali dokončati obnovitvena dela, ki so se začela pred mnogimi leti. Poskrbeli bomo za vsaj delno notranjo obnovo v dogovoru z gospodom župnikom. Prepričani smo, da bi tudi Jože Peterlin bil za tako konkretno in koristno obeležje. Če je Dolenjska dala Primorski človeka, ki je toliko žrtvoval za slovenstvo v naših krajih, je pravično, da se ji mi oddolžimo z materialnim darom, ki bo pričal o naši hvaležnosti.

V predverju pod zvonikom bomo postavili ploščo, ki bo z napisom pričala, da smo dar za obnovo cerkve dali primorski Slovenci v spomin na Jožeta Peterlina ob dvajsetletnici njegove smrti.

Ko bodo dela dokončana - predvidoma bo to spomladi - bomo priredili izlet do cerkvice in gospoda župnika Jožeta Nemaniča prosili, da ob tej priložnosti daruje tam mašo.

Vse, ki bi radi prispevali svoj dar za obnovo cerkvice pri Šentjanžu, prosimo, da ga nakažete na tekoči račun Društva slovenskih izobražencev št. 5005 pri Zadrugi kraški banki ali da ga osebno izročite na našem sedežu, ulica Donizetti 3, vsak dan (razen sobote-nedelje) med 9. in 13 uro.

Vsem vnaprej prisrčna hvala!

Pobudniki

Srečen Božič in zdravo novo leto
želi vsem bralcem in naročnikom

MLADIKA

SLIKA NA PLATNICI: Mali Vinji vrh s cerkvijo sv. Janeza nad Belo Cerkvijo, rojstni kraj Jožeta Peterlina.

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češcut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Albert Miklavac, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Breda Susič in člani uredniškega odbora.

Dva svetilnika

Če boste šli po tržaškem nabrežju zvečer ali ponoči, boste presenečeni.

Morate pa pohiteti, kmalu po Novem letu bo prepozno.

Tudi ni čisto vseeno, kod hodite in kje se ustavite. Svetujemo vam pomol tik za glavno ribarnico, tam ju boste zagledali v najbolj izpostavljenem kontrastu, tam se vam bo razodela skrivnost njunih tako različnih govoric.

Temna morska planjava med njima bo ista kot vsak večer v letu, iste bodo tudi lučke vse do Miramara in čez. Ona dva pa si samo na prelomu leta nekaj signalizirata, in nam je to dano prestreči in razumeti.

Dva svetilnika: impozantni beli lepote nad Barkovljami in stara, čokata odslužena Lanterna nedaleč od nekdanje železniške postaje pri Svetem Andreju.

Prvi bliska v noč svoje svetlobne intervale, operativen je, koristen in dragocen.

Drugemu pa je starinski mehanizem že davno odpovedal, nikomur več ne sporoča, kje je varen dohod v pristan. Samo spomenik neke minulosti je še.

In vendar v božičnih nočeh spet deluje. Velika repatica je pod samim vrhom Lanterne, s stoterimi žarnicami je obrnjena proti Barkovljam.

In tako se v nočeh pogovarjata.

Preteklost in sedanost?

Nepotrebno in učinkovitost?

Romantika in stvarnost?

Večnost in začasnost?

Ugibljemo, spoštljivo molčimo in se kvečjemu vprašamo, s katerim od obeh naj bi držali. Ali pa mogoče ugotavljamo, da imata prav oba, da je treba to svetlobno govorico razumeti kot dopolnjevanje, kot nauk, da je dragoceno vse, kar je bilo kdaj vloženo v napore za dobre cilje.

Da le sveti, za ta hip ali pa za večnost, in da nam obojna svetloba daje oporo, ko si želimo, da bi naše drobno vsakdanje delo bilo dejaven košček velikih sanj in velikih načrtov, ki jim ni nikoli konca, kot ni nikoli konca ljubezni, če imamo to veliko srečo, da smo ji zapisani.

V tako božično razpoloženje svetlobnega dialoga obeh svetilnikov se želi vključiti tudi naša revija na pragu petega desetletja svojega izhajanja. Tudi Mladika je bila vedno razpeta med stvarnostjo in sanjami, spremljala je slovenski vsakdan povojnega časa po bližnjih in daljnih meridianih. Z vsemi, ki so se ji čutili blizu, je delila zvestobo do preteklosti in vero v prihodnost. Skupaj smo doživeli celo zanosne sanje – neodvisno in suvereno domovino. Drago nam je simbolično naključje, da se datum plebiscita za neodvisnost skoraj točno pokriva z Božičem.

Od tega je pet let. Kot je pet let do leta 2000, ko naj bi se ne smelo zgoditi nič drugega kot nov začetek vedno novega dela in vedno novega načrtovanja. Vse slabo in zlobno je v to že vračunano. Ne bo zbegalo srčnih in zvestih.

Še kar naprej se bomo, in potem drugi za nami, spraševali, kaj je preteklost in kaj sedanost, kaj nepotrebno in kaj učinkovitost, kaj večnost in kaj začasnost.

Mogoče bo vse skupaj eno samo dopolnjevanje.

V to verujemo, v oporo sta nam oba svetilnika.

Srečen Božič, srečno novo leto 1996!

Božične razglednice s Floride

Irma M. Ozbalt

9. decembra

Trgovski center South Gate Mall je hladna oaza v vročem decembrskem popoldnevu. V njem mrgoli ljudi. Prerivajo se po prijetno zavitih hodnikih in postajajo pred izložbami, ki so do vrha polne bleščečega, mavrično pisanega božičnega razkošja. Ljudje so že zdavnaj pozabili, da je v besedi božič vpleten Bog. Še tisti, ki bi morda vedeli, na to ne pomislijo. To je čas trgovine, razburljivega pričakovanja, norost, ki se ponovi enkrat na leto, razvrat potrate, nakupovanja in sprejemanja darov. Čas obračuna pride kasneje, morda že na dan po božiču. Darove bo treba pregledati, oceniti, jih vračati in zamenjavati v trgovinah, vse to. A to bo kasneje. Do tistega čudežnega božičnega dne pa naj se veselo nadaljuje ta orgija nakupovanja, ta pijana začaranost množice, ta brezglavi vtinec zapravljanja!

Hodniki so ovešeni s srebrnimi trakovi in umetnimi pentljami in plastičnimi vejicami božjega drevca; trakovi se lesketajo in trepetajo, nadahnjeni rožnato in modro in zlato, in božje drevice je pokončno trdo in strupeno zeleno, med listki pa se blešče položene živordeče jagode. Za temi sezonskimi dekoracijami tu in tam ujameš pogled na velikanske papirnate papige, ki kičasto vise tam vse leto kot trgovska značka South Gate Malla. Kmalu bodo spet zavladale in veselo opominjale turiste na lovu za spominki, da je Sarasota letovišče v večnem razkošju poletja na Floridi.

Tu prihaja tisti povsod pričujoči Božiček, eden izmed stotih, ki paradirajo skozi nakupovalne centre že vse od začetka decembra. Za tistimi vatastimi obrvmi so njegove oči vse rdeče, nekam jezne, usta, zgubljen na nekje v gosti beli bradi, pa se krive nekam zaničljivo. Pod debelimi žametnimi oblačili se neprijetno poti. Cof, ki se utrujeno poveša na konici njegove rdeče kape, se ironično posmehuje tistemu krohotanju, tistemu večnemu "ho-ho-ho", ki ga trgovci zahtevajo od vseh teh rdečih možičkov, kar naprej, kar naprej...

Tu in tam prepoteni mož ujame kako utrujeno babico z vnučkom in potem se skupaj slikajo pred težko obloženim božičnim drevescem. Mož verjetno dobi provizijo od vsake slike. Včasih pozira tudi s kakim mladim parom, s takim, ki je pravkar prišel na medene tedne nekje s Severa. Vstopijo se pod lepenkaste palme ali pa pred papirnatega morskega psa. Še mar mu ni. Vse skupaj je en sam delovni dolgčas, ho-ho-ho...

Iz božične trgovinice z umetninami prihaja cinglja-joča, sladkobna muzika. Do stropa je polna samih božičnih rekvizitov in okraskov. Umetna, razkošna božična drevesa se krive pod vsemogočimi krogli in obeski: tu je plastični bor, ovešen s samimi kristalnimi zvezdami, tam spet cukreno rožnata jelka, ki se baha s čipkastimi punčkami in angelčki, potem pa tista srebrna, na kateri se položeni papirnati gospodje klanjajo damam v kolonialnih toaletah.

Pod drevesci, povsod, tako da se komaj prerineš mimo, so razpostavljene košarice še drugačnih okraskov, pa zvezd, pa pentelj, in celi zavoji blestečih travkov. V varnem kotičku trgovinice so razstavljene jasllice, hlevčki, čisto pravi hlevčki in kipci; narejeni so iz lesa, keramike, porcelana, voska, marmorja, alabastro. Ne dotikajte se! Saj se nihče. Te Marije breskovo bledih lic, ti rožnato nadahnjeni Jezuščki, ti krhki, stari Jožefi so predragi. Sicer pa, kaj bi z njimi? Naj jih obesiš na drevo?

Papirnica je polna kupcev. Večina se podi za majicami posebne sorte, ki jih prodajajo tu obenem z drugo robo. To so majice-spominki: na njih so slike, prizori s plaže, prepleteni s sezonskimi, božičnimi, z rdečimi Božički in njegovimi škrti, s srnicami in smrečicami. Nekatere so osladno humoristične, nekatere nekoliko ali zelo dvomne. Te so najbolj iskane. Potem so tu cele dolge police božičnih voščilnic, kakršnih si le poželiš: zimske pokrajine, naslikane ali fotografirane, družine zbrane pred plapolajočimi ognjišči, Božički vseh oblik in interpretacij, okroglonosi medvedki in mucke, srne z rdečimi pentljami ali jagodami ovitimi okoli rogov, religiozni motivi, na katerih se zapeljivi angeli bore za prostor s pisanimi svečami in pesmicami in odprtimi biblijami, in potem tiste vesele z napol oblečenimi devicami, pokritimi s koketnimi kapami božičkov, pa okorni družinski oče Božiček z gospo Božičkovo. Umetnost in kič, pobožno premišljevanje in greh, vse skupaj, ena sama vesela zmešnjava.

Kupci so čisto zamaknjeni. Iz zvočnikov lije sladkobna božična muzika, vesele, poskočne pesmi, druga za drugo. Nikakih v dušo segajočih psalmov, nikakih pretresljivo resnih božičnih zgodb in molitev. Le tisti polkasti "Hej, okrasimo hiše, hej, z božičnim drevescem, fa - la - la - la..." in tista oguljena popevčica o kraguljčkih in saneh. Denar se pretaka ko med.

Zunaj je temperetura okrog 30° C. Parkirani avtomobili so razgreti ko savne. Čudno pa je, da se grmovje, ki obkroža parkirišče, prav nič ne poveša v vročini. Bohotno je, vse temnozeleno. Veje z dolgimi rdečimi cvetovi, ki so kot omelca za steklenice, se rahlo gugajo v popoldanskem vetrcu, zimzeleni hrasti pa stojijo na straži kot velikani z bradami iz španskega mahu. Asfalt diha ko raztopljen lava. Ljudje hitijo preko progastega parkirišča na vse strani. Ko pridejo do svojega avta, na hitro zbasejo vrečke in zavojčke na zadnji sedež, potem pa se brž odpeljejo. Hladilne naprave v avtomobilih delajo nadure.

Tik za ograjo, v tesnem prostoru med parkiriščem in prometno ulico Bee Ridge, se stiska majceno, staro pokopališče. Zapuščeno je, le visoke ciprese in hrasti ga nekoliko ščitijo pred ljudmi in elementi. Pokrito je z odvrženimi pločevinkami, lepenko, plastičnimi vrečkami, odvrženimi odpadki. Tu in tam kak prevrnjen kamen še straži pozabljenega rajnega. In tamle je majcena plastična smrečica, ovešena s tankimi aluminijastimi trakci, modrimi in srebrnimi. Božični dar nekega nekomu.

Jugovzhodni vogal velikanskega parkirišča, tisti, kjer le redko kdo parkira, je pregrajen z zasilnim plotom. Od daleč se ti zdi, da so ga prekrili z velikansko rdečo preprogo. Pa je le trg za poinsettijo. Te bahave škrlatne rože se razkazujejo v stotinah velikih in majhnih lončkov. Poinsettia, subtropska božična zvezda. Ob rdeči preprogi stojijo čisto prava božična drevesa, smreke, jelke, bori. Pripeljali so jih iz tistih daljnih gozdov nekje na severu. Smolasto dišeča para, ki se cedi iz pred kratkim posekanih dreves, se meša z izpuhi tisočev avtomobilov, ki drve mimo po Bee Ridge. Tu se dogaja nekaj svetoskrunskega. (O, tiste smreke moje mladosti, tiste mrzle noči in trde, bele zvezde na polnočnem nebu, tisti božični zvonovi z nebeškim razodetjem!)

“Koliko je tale poinsettia? Hvala. Zavijte jo, prosim. V folijo? Ja, rdečo folijo, prosim.”

20. decembra

Siesta Beach. Turistične brošure jo ponujajo kot najlepšo plažo na svetu. Saj morda je. Dolga je preko dva kilometra, široka pa po sto in več metrov. Pesek je ko kozmetični prah; bel, brezmadežen trepeta v sončni luči pod vijolično modrim nebom. Zgodaj zjutraj je še, in posadka čistilcev na majhnih odprtih avtomobilčkih ga je pravkar prečesala. Zdaj leži tam ves v nakodranih vijugah in plitvih zavojih. Pas ob vodi je umila in utrdila nočna plima. Zdaj tekajo po njem telovadci vseh starosti, velikosti in oblik. Z oljem natrati atletski bogovi dirjajo gor in dol po plaži v ritmu muzike, ki prihaja iz njihovih slušalk. Lepotice z visoko dvignjenimi glavami tečejo kot graciozne srne, njihova telesa himna zdravju in mladosti. In potem so tu še sprehajalci. To so večinoma starejši ljudje, bo-

Aleksander Furlan

Božič v mestu

*Ulico prazno zdaj burja pometa,
nabira se v kotu vse polno smeti.
Ni več ne hrupa ne zmede prometa,
ostale so medle občinske luči.*

*V mogočnih palačah se revščina skriva:
poglejmo v podstrešja, poglejmo v kleti.
Gotovo je človek, ki v stiski trpi –
uboštvo pogosto se z bliščem prekriva.*

*Tu v mestu nocoj bo Marija rodila.
Ne v štalci pri krotki živini:
na tlaku, tu v zidni vdolbini
bo dete ljubeče z lepenko ovila.*

Tišina

*Lepa gre noč čez to jasno nebo.
Mirno povsod, niti pes ne zalaja.
Otroci so pridni, nihče ne razgraja.
V tišini vsak čaka, kaj bo.*

*To noč se bo nekaj zgodilo.
Od daleč prihaja novica,
obljuba postaja resnica:
v jasliah ljudem se bo dete rodilo.*

*Spet je tišina, vse kima in spi.
Sonce bo kmalu že vstalo.
Dete je komaj zaspalo,
trudno od dolge prečute noči.*

Drugačen večer

*Ne, nocoj ne bom spet pred TiVi!
Nocoj kaj lepega bom bral.
Ne bom spet gledal mlak krvi.
To noč bi v miru rad prespal.*

*In bom sanjal o trati zeleni,
o letini, polni obeta,
o grozdih (kot grudih dekleta)
na trti težkó obloženi.*

*In bom sanjal o dobrih ljudeh,
ki delajo in skrbijo,
ki srečni na rodnih so tleh
in vsem nam bodočnost gradijo.*

gati upokojenci, ki preživljajo zime v svojih luksuznih stanovanjih v nebotičnikih tik ob plaži. Prikažejo se zgodaj zjutraj, pa spet enkrat proti sončnemu zahodu. Hodijo v parih ali majhnih skupinah, nekateri hitreje od drugih. Gospe se postavljajo z lepimi, precizno ukrojenimi, dragimi kopalnimi kostumi, ki jih najbrž nikoli ne namočijo v slanici morja. Moški korakajo v ohlapnih hlačah, nekateri s svojimi ženami. Drugi, tisti dobro ohranjeni, zagoreli možje srednjih let, pa hodijo v skupinah. Včasih se njihov pogovor kar razvname, in potem se ustavijo in zaključijo svoja pogajanja in pogovore o različnih trgovskih in finančnih transakcijah.

Topleje postaja. Vse polno ljudi prihaja na to prelepo plažo. Pa nič zato, nikoli ne bo zmanjkalo prostora. Za široko peščeno površino je še vse polno prostora v parku, kjer rastejo visoki, senčni borovci, pod njimi pa so mize za piknik in ražnji. Ob parku je tudi kiosk, kjer prodajajo pizzo in hamburgerje in hrenovke in Coca-Colo za tiste, ki so preleni, da bi si prinesli lastno malico.

Družine z majhnimi otroki so razprostrle brisače in odeje tik ob stezi tekačev, čisto blizu vode. To je zato, da se bodo matere lahko nekoliko oddahnile, ker se bodo otroci zaposlili za cele ure z gradnjo peščenih gradov. Pesek je mehak, a če ga kar naprej polivaš z vodo, ga počasi lahko oblikuješ v obzidja in stolpe. Včasih se zaplete v gradnjo tudi očka, in potem grad zadobi iznajdljive, fantastične oblike, okrasijo ga pa z zastavami, vejicami in školjkami, ki jih je na plaži vse polno in so vsemogočih oblik in barv.

Na poldne gre. Na plaži postaja hrupno. Za skupinami družin razprostirajo brisače, odeje, hladilne tor-

be, kartonke s pivom in tranzistorje mladi ljudje, ki so pravkar prišli. Tranzistorji!

Vse navzkriž odmevajo razbijajoče viže, pomešane z mrzličnimi reklamnimi vabami v še in še nakupovanje, pa spet cingljajoče božične pesmice. Pesek se blešči kot na novo zapadli sneg. Nič več ne moreš prenašati vse te svetlobe, oslepel bi od odboja sončnih žarkov na pesku. Ljudje so si nadeli sončna očala, kape s ščitkom, klobuke s širokimi krajci, ali pa so se pokrili kar z brisačami. Celo drobne stare gospe v svojih zlikanih kopalkah so se oborožile z ljubkimi, brezmadežnimi belimi ščitki.

“Samo še pet dni do božiča! Pohitite z nakupom!” rohne napovedovalci iz tranzistorjev. A tu, na plaži, se nihče ne vzdrami. Postavna mlada dekleta in njihovi Romei se leno pretegujejo na svojih brisačah in dremljejo. Tu in tam se kaka roka zaspano stegne za steklenico iz hladilne torbe ali pa se ovije najbližjega telesa.

(Samo še pet dni do božiča? O, tisti začarani dnevi pred božičem, že celo življenje je poteklo od tedaj! Mrzlični dnevi pospravljanja, pa ribanje, da se je pod rumeno svetil in si ga pokrili s časopisi, da bi ga obvaroval pred brozgo, ki so jo ljudje prinašali v hišo na čevljih. Hlevček, pa pastirčki iz papirja in lesa so se prikazali iz škatel na podstrešju, potem pa smo jih razpostavili po mahu, ki smo ga pognili na trioglato desko tam v kotu sobe, v kotu pripravljenem za malega Jezusa, ki bo rojen na božično jutro. Mama je pekla že ves teden in v hiši je dišalo po maslu in po kvasu in po cimetu. Božičnih pesmi nismo peli prej ko na sve-ti večer, potrpežljivo smo čakali, naše čiste duše pa so

pesmi

VLADIMIR KOS

Božič, rojstni dan. In razodetje

*Beseda Božja Človek je postala,
najboljši in najlepši izmed nas.
In tisto noč, ko v jaslih je ležala,
je pesem našla v Njej svoj večni glas.*

*Ker pesem, ki je dobra in je lepa,
je razodetje v pet razsežnostih.
Ah, koliko navad nas vse oklepa,
da v njih ni časa za besede stih.*

*Beseda Božja je na srcu spala
Marije, najbolj zveste poslušalk.
Okoli Deteta je trepetala
Temá do živcev ranjenih tipalk.*

*Povzdigni čašo, pesem, v čast Božiču!
Tvoj rojstni dan je, bolj močan kot smrt.
Ne boj se peti v jasli Otročiču –
nekoč te bo peljal iz groba v Vrt.*

Novo leto “hėjsej 8” na otokih

*Opolnoči se gongi na otokih
zamajejo v otožen krik po nadi
in krik se dviga, dviga tja do zvezd,
razlije preko streh v poljá in njive,
dotakne se gorá in belih cest,
dotakne barv, v pomol pripetih ladij,
in v poltemí utone v dalje zvokih.
In spet se vrne k skalam stari plivk.*

*O, koliko jih roma k slavnim hramom!
O, koliko k bogovom pozlačenim –
po šegi prednikov na Novo leto.*

*Bo kdaj Gospod naš vodil jih drugam –
k Resničnosti, osrečujoče Eni?
Le On nekoč je zanje šel umret.*

prekipevale od blaženega pričakovanja. Prihajalo je nekaj mogočnega, svetega, luč naše ljubezni je gorela s svetlim plamenom. Darov ni bilo; bila pa je toplota, nasmejani obrazi, svetle oči in pričakovanje nečesa čudežnega. Zunaj je bilo vse belo, smreke in bukve tam čez Krko, pa jablane, hruške in češplje v Kadunčevem vrtu. Bilo je zelo mrzlo.)

Na Siesta Beach je udobno toplo, tako zelo toplo, pretoplo...

24. decembra

Dan pred božičem je, zgodaj zjutraj. Sinoči je termometer zdrsnil pod 10° C. Gospe v stanovanjskem kompleksu Oakwood Gardens so prijetno razburjene: "Mrzlo, kaj?"

Spremembe so vesele. Obklele so se v živobarvne trenirke, katerih ne potrebujejo prav dostikrat. Obiskujejo se in treskajo z vrati zamreženih teras nekoliko bolj energično kot druga jutra. Kasneje, okoli desetih, se bodo zbrale pod velikim sončnikom ob bazenu in klepetale cele ure. Kaj pa naj bi počele? Seveda, danes je dan pred božičem in poštar bo morda prinesel še nekaj voščilnic in zavitkov. Prišel bo pozno, a gospe ga bodo počakale. Poštarjev prihod je osrednji dogodek vsakega dneva. Čeprav navadno ne pusti v poštinih predalčkih drugega ko kake reklame.

Vrata v posamezna stanovanja so nanizana ob arkadah na vsaki strani bazena. Tanke, elegantne, nekoliko osušene ciprese stoje ob stebrih, ki podpirajo hodnike prvega nadstropja. Stanovanja v pritličju senčijo grmi hibiscusa. V tem času ni kaj prida cvetja, a tisti cvetovi, ki so se le odprli, so veliki, bahati, so kot rožnate in oranžne trobente. Božično okrasje na vratih in po oknih se čudno meša z razkošnim zelenjem floridske zime.

Dan se vleče naprej. Spet in spet udarjajo vrata vhodnih teras. Nekateri stanovalci imajo obiske. Pa ne mnogi. Prijetno je, ko opazuješ nekaj bledoličnih otrok, ki so se zapodili v bazen. Zdaj je, seveda, spet zelo toplo, in nočna temperatura ni kaj prida ohladila vode v bazenu. Tu in tam se na parkiriščih na koncu poslopij ustavi kak avto, iz njega pa se vsujejo ljudje in nekam oddrvijo, obloženi s paketi. Le kaj bodo ljudje v teh stanovanjih počeli z vsemi temi božičnimi darovi: mixerji, novo posodo, električnimi ponvami? Hrano – pripravljeno – največ kupujejo v supermarketu, ali pa se prehranjujejo v malih restavracijah, ki jih je povsod polno. Saj tudi prostora nimajo za ničesar več; kuhinje so majhne, da se komaj obrneš, po policah in omarah pa je naplavina celega življenja. Ti stari ljudje imajo najraje svoj ustaljeni red, svoj mir. Še malo jih ne zanimajo novi recepti in novi gospodinjski stroji. Može so že zdavnaj pozabili, kakšna je hrana, ki jo žena pripravi doma. Če jo je sploh kdaj. Mladi zakonci pa so samo to, mladi. Svojega časa ne preživljajo v stanovanju in v kuhinji. Ni jih dosti videti, še drugače

Vladimir Kos

Vračanje sonca

*Jesen odlaga mel podob na breg
in ena izmed njih je polna duš
na oceanu, ki obdaja večnost.*

*V novembra čopiču je dober tuš,
na zvitek srčne svile riše pege
valov pod čolni, ki teži jih prečno.*

*Človeka ni; saj kdo bo dušo slikal?
A vesla se premikajo kot živa
in čolni se premikajo v megló,
kjer vendar nekaj se kot cilj svetlika.*

*November tudi odveslá. Čez noč.
Njegov se dobri tuš prijema tkiva.
A ocean umrlih je mrčav. –
Nekje se sonce vrača zmagoslavno.*

ne, danes pa so menda še bolj zaposleni kot ponavadi. Ali pa so šli na plažo, ali na obisk, ali kam s prijatelji, ali pa na kako božično zabavo. Morda so oddrveli še po zadnjih nakupih.

Sonce je končno le zašlo. Bobbie, elegantna, drobna, izredno fina gospa, ki živi v enem od večjih vogalnih stanovanj, je povabila nekaj sosedov na večerjo. Herb in Bill mešata na terasi cocktaile. Stropni ventilator udobno prede. Bobbie ima vse stanovanje natlačeno polno dragocenega pohištva. Pravijo, da je prej stanovala na Siesta Beach. Poročena kdaj? Vdova? Ne vem. Govoriva le, kadar pride mimo bazena in se jaz slučajno tam sončim. Zmeraj je brezhibno urejena. Dostikrat se kam odpelje v svojem starem Cadillacu in ko se vrne, obložena z vrečami in torbami, se z veliko težavo vzpenja po stopnicah. A se drži trdovratno pokonci in vzravnano. Sliši slabo in mora biti zelo osamljena.

Danes se vsa sveti v belem, s cveticami potresenem puloverju. In v belih hlačah. Vse ženske so v hlačah. V svoji svileni rumeni obleki se počutim v zadregi. Še zdaj se nisem seznanila do podrobnosti s pravili oblačenja v tem vase zazrtem letoviškem svetu.

Miza se šibi pod praznično obilnostjo: mrzle jedi, narezki, paštete vseh vrst, pa pite in torte. Le Elena, mala temnopolta Italijanka, je prinesla doma pripravljeno francosko solato. Klepetanje brni v nedogled. Teme pogovora so iste kot tiste okoli dežnika, vsakdanje: kdo ne more prodati ali oddati stanovanja, kdo se seli, kam gre, kateri od mlajših je izgubil službo. Marie so odpustili pred nekaj tedni in že ves čas hodi

⇒

na interviewje, bere oglase, išče zvez. Nič. Bila je tajnica nekega podjetja, zdaj pa bi vzela, kar bi že bilo. Hudo je. Stara je nekaj čez štirideset in nima kake posebne izobrazbe. A kaže, da ji vse skupaj še ni prišlo do živega. Kot zmeraj, ima tudi danes urejeno pričesko, lasje se ji svetijo kot platina in temni nastavki pod njimi so komaj opazni. Nohti so ko bisernica, njene črne oči polne prebliskov, njeno razpoloženje prav nič prizadeto. Potem je tu še Linda, ki nima moža. Ima pa sina, ki je v vojski, in te dni visijo v zraku vsemogoče bojazni in grozljivi. Tudi ona je izgubila službo. Včeraj. Božično darilo njenega podjetja. Dosti delodajalcev izbere december za odpuščanje uslužbencev. Tako si prihranijo ne le plačilo za božični dopust ampak tudi novoletni bonus.

Televizija godrnja, poje. Božične popevke so brez konca. Bobbiejine garlande in okraski trepetajo in se bleščijo v mežikajočih prebliskih s televizijskega ekrana. Gostov televizijski hrup ne moti. Saj tudi doma ni-

koli ne izklopijo te škatle. Televizor jim je kot živo bitje, nekaj, kar se s teboj pogovarja, kadar nimaš nikogar drugega in kadar nimaš kaj početi. Nimaš kaj početi.

(V časih, ki jih spomin še komaj doseže, v deželi, ki se čedalje bolj spreminja v privid, smo preživljali sve- te večere okoli peči v družinski sobi. Toplo je bilo in tiho smo se pogovarjali. Prijetno je dišalo po smrekovih vejicah in po vosku, ki se je topil in kapljal od majcenih svečk, ki so v vrsti stale pred jaslicami v kotu. Ko je pozno zvečer prištorkljal še stric Žane, smo peli tiste svete, ponižne, s skrivnostjo božiča presvetljene pesmi, dokler ni prišel čas, da smo se odpravili k polnočnici. To so bile pesmi o Jezusu, ki je bil rojen v štalici, o Jožefu, ki ni našel ne večerje ne prenočišča za svojo družino, o Mariji, ki se je smehljala vsa presijana od čudeža novorojenega Odrešenika. Od daleč so doneli zvonovi in nam oznanjali mir na zemlji.)

Sveta noč, blažena noč...

pod črto

Je imel Peterle prav?

Mladina je pred nekaj tedni objavila intervju z bivšim avstrijskim podkanclerjem dr. Erhardom Bussekom, ki je tudi eden voditeljev Avstrijske ljudske stranke. Bussek, katerega sta intervjuvala Miha D. Štamcar in Jani Sever, je podal vrsto razmišljanj in ugotovitev o avstrijski stvarnosti tik pred državno-zborskimi volitvami, o novonastali situaciji v Evropi in o položaju Slovenije. Kar se le-te in njenih pogajanj z Italijo tiče, je Bussek med drugim dejal: "Po mojih izkušnjah se je Peterle lažje pogovarjal z evropskimi sogovorniki. Thalerja poznam osebno in vem, da je zelo prepričan sam vase. Moj vtis je, da ima zato težave s poslušanjem. Videli bomo, kako se bodo stvari razvijale. Kar je Peterletu uspelo z oglejskim sporazumom, je po mojem mnenju boljše od vsega, kar bo še sledilo. Slovenija bo morala plačati več, kot je predvideval oglejski sporazum."

Kritično se je dr. Bussek izrazil tudi o naglem priznanju t.i. Zvezne republike Jugoslavije s strani Slovenije in je glede tega izjavil, "da se je to zgodilo zaradi osebne zgodovine nekaterih slovenskih politikov na oblasti. Če je bil kdo pred leti član državnega predsedstva v stari Jugoslaviji, mora Jugoslavijo priznati

zelo hitro." Do priznanja bi morale vsekakor priti, je bilo bistvo Bussekovih besed, vendar ni bilo nujno potrebno, da je bila Slovenija pri priznanju prva.

Bussekove izjave glede slovensko-italijanskih odnosov dajejo misliti. Človek se pri tem sprašuje, ali ni imel morda Peterle prav, ko je sigliral oglejski dokument. Mnenja so o tem deljena, objektivno gledano pa so po Peterletovi odstranitvi septembra lani stvari za Slovenijo šle samo na slabše. V slabšem položaju se nahaja tudi naša manjšina (glej združitev šol, ukinitve urada za slovenske šole v Trstu, nepriznavanje Sindikata slovenske šole, težave naših bančnih zavodov idr.). Teza, da je bil oglejski dokument samo preteza, da se Peterleta odstrani iz vlade, dobiva torej ponovno potrditev. Hudo pa je, da so nekateri politiki v Sloveniji (imena so znana) to počeli na koži celotne države, njenega naroda in naše manjšine.

Obnova Jugoslavije?

Slovenija je kot prva evropska država priznala Zvezno republiko Jugoslavijo (Srbijo in Črno goro). To je povzročilo številne komentarje in razmišljanja tako doma kot v tujini. Jasno je, da bi do priznanja prej ali slej morale priti, vendar, ali je

morala Slovenija biti prav prva pri tem?

Ob tem dejstvu mnogi namigujejo na možnost obnove Jugoslavije. V političnem smislu bo to zelo težko, saj po strahotni vojni, ki je štiri leta divjala na Hrvaškem in v Bosni, se bojo tam živeči narodi zelo težko zblížali. Lažje bo šlo na gospodarskem področju z obnovo bivšega jugoslovanskega trga. Morda računajo slovenski voditelji prav na to in na dejstvo, da bodo mogoče prejeli svoj delež bivšega jugoslovanskega premoženja (poleg dolgov seveda).

Kljub temu se nam zdi, da je do priznanja prišlo prehitro. Je tudi vprašanje dobrega okusa, kot je v intervjuju za Mladino povedal bivši avstrijski podkancler Bussek, ki je pri tem omenil tudi jugoslovansko preteklost nekaterih slovenskih državljanov. Kakšne posledice bo to imelo na odnose Slovenije z Evropo – točneje z Evropsko Unijo – v trenutku, ko ji je bilo onemogočeno pridruženo članstvo zaradi spora z Italijo, ne vemo. Tudi nismo v stanju vedeti, kakšne posledice bo to imelo za slovenski manjšini v Italiji in Avstriji. Tu živeči Slovenci smo namreč tudi državljani Evropske Unije, ki Slovenije, vsaj začasno, ni sprejela.

Ob 50-letnici Radia Trst A

Proslava petdesetletnice oddaj tržaškega radia v slovenščini je za nami. Na odru Kulturnega doma v Trstu so v petek, 8. decembra, nastopili pevci zborov Hrast iz Doberdoba in Gallus iz Trsta ter priložnostni godalni orkester z violinistom Črtomir Šiškovičem. Spored je bil lepo izbran in izveden, ni trajal predolgo, manjkala je morda le umetniška beseda, a nadomestili so jo priložnostni nagovori direktorice tržaškega sedeža Rai gospe Grazie Levi, šefa slovenskih programov Filiberta Benedetiča in odgovornega za informativni program Saše Rudolfa. Občinstva je bilo veliko, a žal ni popolnoma napolnilo galerije, čeprav je radio zadnje dni vabil k udeležbi vse poslušalce. Slovenske množice in goriški Travniki so daleč, predaleč.

Proslava nam je bila všeč, govorili nekoliko manj. Morda je bil najbolj "urezan" nagovor direktorice sedeža: bila je prisrčno vljudnostna, iskrena in zadržana. Občinstvo ji je hvaležno ploskalo, kot je ploskalo obema slovenskima govornikoma in tudi izvajalcem ob vsakem stavku Tartinijevega koncerta posebej. Publika je bila pač hvaležna za vse, kar ji je radio Trst A pomenil v 50 letih obstoja.

Toda prav vseh teh 50 let nismo začutili v obeh slovenskih govorih, ki sta bila bolj osredotočena na zadnja leta delovanja. Zato smo ob njih ostali nekam nepotešeni. Ob nekaterih vzporednicah in tragičnih tonih naših dni smo pričakovali še nekatere druge, bolj ljubeče akcente. Res je bil tržaški radio kulturno in narodno žarišče, ki je Slovence v zamejstvu osveščal, informiral, vzgajal, kulturno poteševal in narodnostno dvigal, a bil je tudi – dokler je stal berlinski zid – svetilnik svobode in demokracije. Za slovenski svet je bil dolga leta edini primer svobodne in demokratične radijske postaje od Trsta do Vladivostoka.

Kako pozabiti solze tistih, ki so lahko samo preko tržaških radijskih valov neposredno in v živo pozdravljali svojce preko meje, ki je takrat, v prvih povojnih letih, predstavljala železno zaveso? Kako pozabiti redno praznovanje v Sloveniji zamolča-

Generalni konzul republike Slovenije Vlasta Pelikan Valenčič, direktorica tržaškega sedeža Rai Grazia Levi ter odgovorna za informativni in kulturni program Saša Rudolf in Filibert Benedetič na odru med proslavo petdesetletnice.

nih cerkvenih praznikov? In kako ignorirati prisotnost v Sloveniji zamolčanih avtorjev od Kocbeka do Balantiča pa še Simčiča, Javornika, Prepeluha, Kocipra, Debeljaka, Velikonje, Majcna in še toliko drugih v kulturnih in dramskih oddajah našega radia? In vse svobodno oblikovane informativne in govorjene oddaje?

Kako moremo pozabiti trepetanje ob prvih demokratičnih volitvah v Sloveniji, ko so predstavniki takratnega Demosa svobodno nastopali tudi pred mikrofoni tržaškega radia in predstavljali svoje vizije bodoče ureditve Slovenije? Kako pozabiti trepetanje ob nastopu srbskih tankov na slovenskih mejah in toliko, toliko drugih dogodkov, maš, polnočnic, radijskih iger, recitacij, intervjujev, predavanj in tudi skromnih pričevanj, ki nam jih je radio prinašal preko radijskih valov v 50 letih obstoja, in ki jih druge slovenske radijske postaje niso prinašale?

Nekoliko preveč neprizadeto in vzvišeno je bilo sicer lepo pripravljeno slavlje, da bi nam seglo do zadnjega kotička srca, zato se je nekaterim prisotnim utrnula solza šele na koncu ob izvedbi Vrabčeve Zdravljice, ki so jo morali združeni pevci ponoviti. Da, Ubald Vrabec in Pavle Merkù s Slovensko rapsodijo za go-

dala sta bila glavna protagonista tega večera, tista, ki sta vsaj posredno prinesla v dvorano nekaj avtentično našega, čustvenega.

In med tolikimi imeni, ki so bila izrečena in izpuščena, bi na proslavo vsaj iz hvaležnosti spadalo še katero. Morda bi bilo umestno omejiti se le na pokojne in razširiti seznam tudi na take, ki niso bili v redni službi: napovedovalec Rudi Uršič, časniki Franc Jeza, publicist Rado Bednarik, igralka Stana Offizia in nekateri drugi bi morali biti omenjeni. In med njimi bi zaslužil vsaj omembo tudi Jože Peterlin, ki je za marsikategorega poslušalca bil pravi sinonim Radia Trst A, ker ni samo sam nastopal na radiu, ampak je vzgojil generacijo radijskih uslužbencev in sodelavcev, ki še danes delajo čast slovenski radijski postaji v Trstu.

Pričevanje Jožeta Peterlina

Ob petdesetletnici slovenskega tržaškega radia ponatiskujemo članek, ki ga je na straneh naše revije na uvodnem mestu objavil glavni urednik Jože Peterlin v sedmi številki letnika 1966 pod naslovom "Dvajsetletnica Radia Trst A". Članek objavljamo v spomin na Jožeta Peterlina (prihodnjega marca bo 20 let od njegove smrti), ki je bil v tridesetih letih sodelovanja (1945-1976) eden glavnih stebrov naše radijske postaje ne samo kot umetniški vodja igralske družine Radijski oder, ampak tudi kot stalni sodelavec pri govorjenih in časnikarskih oddajah. Članek objavljamo zato, ker so v njem nekateri poudarki, ki so jih ob proslavi letošnje petdesetletnice radijske postaje popolnoma obšli, pa tudi zato, ker so nekatere misli v njem še danes aktualne. Priznanje in voščilo iz zadnjega odstavka pa sta seveda tudi naša ob 50-letnem jubileju.

V letošnjih poletnih mesecih je preteklo dvajset let, kar se je prvič oglasila samostojna radijska postaja Trst 2, ki je bila pozneje preimenovana v Radio Trst A. Oddajati je pričela 17. junija 1946. Dva dni prej in sicer 15. junija je izdala Zavezniška vojaška uprava v Trstu prvič, naslednji dan pa drugič, tale razglas:

"Jutri bo začela oddajati nova zavezniška srednjevalovna radijska postaja Radio Trst 2, ki bo v glavnem prinašala programe v slovenščini (poleg radijske postaje Trst 1, ki bo odslej oddajala izključno v italijanščini). Obe tržaški postaji bosta skupaj s puljsko radijsko postajo, ki bo odslej zvezana z njima, predstavljali radijsko mrežo zavezniške obveščevalne službe (A.I.S.). Nova srednjevalovna oddajna postaja je ena izmed najsodobnejših. Dobavile so jo zavezniške oblasti.

Nova postaja bo oddajala na 411 m ali 731 kilociklih. Postavili so jo z namenom, da pomnožijo slovenske in italijanske radijske oddaje. Radio Trst 1 bo nadaljeval z italijanskimi oddajami na 263,2 m ali 1,140 kilociklih. Zaradi večje pestrosti programov bo nova radijska mreža poleg krajevnih oddaj prenašala tudi slovenske in italijanske programe Britanske radijske družbe (BBC), ameriške Narodne radijske družbe (NBC) in postaje britanskih vojaških sil (B4). Prvič v zgodovini bodo pri radijskih oddajah krajevnih programov napovedovali v dveh jezikih na različnih valovnih dolžinah isti glasbeni spored.

Radio Trst 2 bo od časa do časa prenašal za puljske poslušalce tudi srbohrvatske programe BBC in NBC. Poleg tega bo prenašal tudi vesti v italijanščini in slovenščini. Italijanske vesti bodo na programu obeh postaj (Radio Trst 1 in Radio Trst 2) ob 7,30; 13; 20,15 in 23. uri. Radio Trst 2 bo prenašal vesti v slovenščini ob 7; 12,45; 19,45 in 23,15 izvemši v ponedeljek, ko bodo vesti oddajali namesto ob 19,45 že ob 19,15 uri. Zaradi nepremagljivih tehničnih težkoč radio Trst 2 od 21. do 23. ure ne bo oddajal. Ob delavnikih bo torej oddajal od 7. do 8. ure, od 12. do 14,15, od 17,30 do 21. in od 23. do 24. ure. Ob nedeljah bo oddajal od 7. do 8. ure, od 9,30 do 14,15, od 17,30 do 21. in od 23. do 24. ure."

(*"Glas zaveznikov"* 15.VI.1946)

Radio Trst 2 je pomenil pred dvajsetimi leti in še potem za Slovence nekaj tako velikega, da pač ne moremo molče mimo tega prvega večjega jubileja.

Ob osvoboditvi Trsta so najprej upravljale tržaško radijsko postajo (tedaj je delovala samo ena postaja) jugoslovanske oblasti. Program je bil delno v italijanščini, delno v slovenščini. Seveda je bila teža na poročilih, partizanskih pesmih in vsem tistem razpoloženju, ki je prevevalo ljudi po končani vojni.

Ko je Zavezniška vojaška uprava prevzela upravo tržaškega ozemlja in njenega zaledja, je ohranila na radijski postaji isto načelo oddaj: služiti so morale tako slovenskemu kot italijanskemu prebivalstvu. Tisti (Slovenci in Italijani), ki smo bili v polvojaških časnikarskih enotah (stanovali smo v hotelih, ki jih je zasegla zavezniška vojska), smo bili dodeljeni radijskim poročilom. Ostali radijski spored pa so za Slovence še oskrbovali poverjeniki jugoslovanske vojske; te sporede je vodil dr. Korsič.

Gotovo ni bilo vedno lahko zadovoljiti italijanskih in slovenskih poslušalcev. Na postaji je prihajalo do vedno bolj kritičnih nesoglasij. Ravnatelj govorjenih sporedov je sicer z veliko uvidevnostjo krmaril med Scilo in Karibdo, vendar je vse težilo za tem, da bo potrebno imeti dve postaji, eno za Italijane in drugo za Slovence. In kot smo rekli, je do tega prišlo 17. junija 1946. Na vodstvo vseh sporedov je bil kasneje od zaveznikov imenovan ing. Grm, ki je s sodelavci povedel postajo do priljubljenosti in popularnosti, kakršne ni kasneje nikdar več uživala.

Za Slovence je bila samostojna postaja nekaj velikega. Ljudje so se je oklenili z vsem srcem. Kdo bi popisal vse neštete ganljive prizore, ko so prinašali cvetje na postajo, pošiljali pisma, napisana v preprosti pisavi, v jeziku, ki ga niso znali iz šol, ker jih ni bilo, ampak so se ga naučili od svojih dedov in babic, očetov in mater. Nepozabni so prizori, ko so prihajali za velike praznike na postajo in so sami po radiu lahko voščili svojcem srečo in zdravje in to otroci in starčki. Postajo so poslušali daleč v zaledju.

Z izrednim zanimanjem so poslušali ljudje poročila in politične komentarje. Nekoč bo moral zgodovinar, ki bo pisal o kristaliziranju demokratičnega mišljenja in spoznavanja demokracije pri Slovencih po zadnji vojni, nujno upoštevati tudi tržaško radijsko postajo.

V najbolj kritičnih trenutkih povojne zgodovine je poslušalo in poslušalo še danes našo postajo na tisoče ljudi daleč v zaledju. Brez te postaje bi bil velik prostor, ki sega v srce Evrope, prikrajšan v spoznavanju resnice in poznavanju sodobne kulture. Program se je vedno bolj izpopolnjeval. Postaja je uživala pod zavezniki veliko avtonomijo.

Zavezniki so se dobro zavedali velikega pomena postaje in prav tako se tega gotovo zaveda tudi demokratična Italija, ki postajo ohranja in skuša skrbeti za njen spored. Po našem ne drži trditev, ki so jo iznesli nekateri, češ da je šla postaja mimo dvajsetletnice zato, ker uradnim oblastem ni pri srcu in jo pač tolerirajo, ker ne morejo drugače, slovenski marksisti pa da so šli mimo, ker zanje ni važna ali jim je celo odveč, predvsem da jim je važna ko-

Pogled v dvorano in na oder med nastopom zbora in orkestra pod vodstvom Hilarija Lavrenčiča, na proslavi radijske petdesetletnice 8. decembra letos.

prska radijska postaja, na kateri lahko povedo in jo vodijo tako, kot sami žele.

Mi menimo, da je italijanski državnik De Gasperi iskreno govoril, ko je z vso odločnostjo poudaril, da želi demokratična Italija vzdrževati in podpirati radijsko postajo Trst A, ker se zaveda, kakšen velik pomen ima na tem prostoru in ker želi slovenski narodni manjšini še dalje nuditi to, kar ji prinaša samostojna radijska postaja. Sodimo pa tudi, da slovenskim marksistom ni vseeno, ali deluje postaja ali ne. Saj nastopajo na njej domala vsi njihovi količkaj sposobni pevski zbori in manjše glasbene skupine, recitatorji in igralci; saj so v teh dvajsetih letih nešteto po posredovanju tukajšnjih organizacij prosili za nastop posamezniki in večje skupine iz Jugoslavije, ki so prišli v naše mesto ali pa potovali skozi Trst; v teh letih so ponudili svoje tekste nešteti pisatelji in prevajalci iz osrednje Slovenije. Zato sodimo, da jim ne more biti vseeno, ali postaja deluje ali ne.

Mislimo torej, da se vsi zavedamo velikega pomena, ki ga ima naša radijska postaja in da smo njenega dela v teh dvajsetih letih vsi zelo veseli, čeprav je šel jubilej sredi počitnic neopaženo mimo. Če moremo in smemo izreči ob tem jubileju kako željo, bi bila tale: zelo važno bi bilo, da bi jakost postaje povečali. Mnogi Slovenci so že za to prosili, saj se v nekoliko globljem zaledju postaja sliši zelo slabo ali pa sploh ne.

Zelo bi želeli Slovenci v Kanalski dolini, da bi dobili relejno postajo, ker sploh ne slišijo naše postaje. Ljudje poslušajo tam radijske postaje iz inozemstva. Mislimo, da bi morali biti tudi ti italijanski državljani obveščeni o vprašanih dežele (tudi oni so sestavni del Furlanije-Juljske krajine) iz italijanskih radijskih časnikarskih virov, posebno pa ob-

veščeni o dogodkih, ki so kritičnega mednarodnega značaja.

Naslednja želja, ki bi jo radi izrekli ob tej priliki, je ta, da bi vodstvo postaje skušalo še dalje iskati čim zanimivejši in privlačnejši program, da bi bilo v njem čim več novitet in kolikor mogoče malo ponavljanj; da bi vnesli v spored tisto, kar je blizu slovenskemu poslušalcu, mislimo pri tem na narodne pesmi, na podeželske pevske zборе, na šolske zборе, na različne dramatizirane pripovedi, dramatizirane romane, ki so nekoč zajeli najširši krog poslušalcev, pa so bile nato oddaje ukinjene in v marsičem okrnjene. Mislimo na ljudske igre, na fantastične zgodbe poletov v vesolje, na detektivske drame. V dramskem sporedu bi naši poslušalci radi večjega ravnotežja v sodobni dramatiki s tem, da bi zajeli več francoske, nemške, severnjaške, ameriške in azijske dramske literature.

Iz zgodovine dvajsetih let postaje vemo, da je mnogo stvari, ki navežejo poslušalca na radijsko postajo. Ves spored skupno s poročili ustvarja mit postaje, tako da si eno brez drugega ne moremo predstavljati; eno z drugim poveže poslušalce v neločljivo vez.

Naša revija, ki je vedno z vso pozornostjo in simpatijo spremljala delo radijske postaje Trst A, se veseli dvajsetletnega dela te ustanove. Kakor želimo kot družinska revija služiti svojemu narodu v naši deželi in mu prinašati po svojih močeh drobce sreče v zgodbah in pripovedih, v pesmih in razmišljanjih, ga obveščati o kulturnih dogodkih doma in v svetu, tako želimo, da bi tudi naša radijska postaja opravljala v novem desetletju na najboljši način svoje veliko poslanstvo. Za njeno dosedanje delo se zahvaljujemo in ji k jubileju čestitamo.

Jože Peterlin

“Ficv toč”

Bruna Pertot

Ko je v januarju nad zalivom razsajala burja in so v potoku pokali skladi ledu, so prihajali na vrsto “fancclji z dšo” ter radič s fižolom, če je bilo delo pri hiši. So pa bili tudi večeri, je vedel pripovedovati zdaj že pokojni gospod Stanko iz Pancerovca, ko je oče prinesel na kaščo vsakemu po pet “oškurš”, to je škorševih sadežev in to je bila otrokom in staršem večerja. Povedati je treba, da je škoršev sad manjši od oreha.

Potem je lakota izginila in prišlo je blagostanje v obliki fižola. In radiča, seveda, domačega, ki je pozimi trd kot usnje. “Neee”, smo otroci stiskali zobe in zapirali oči, ko ga je teta polivala z razgretim oljem, ki je na njem prej ocvrla fancclje ali ribe.

“Ne veste, kaj je dobro,” nas je gledala s skoraj zmerjajočim pogledom. “Radič mora vsaj malo umreti (crkniti smo se norčevali potihlo), če hoče dati od sebe vse in ne obležati kot kamen pozno v noč. Razvajeni ste, razvajeni!”

Potem je teta odšla in tudi burja ni bila več tista kot prej in pri hiši je dišalo po prej nepoznani “pici”. Tu in tam je zaživel spomin na teto, na poparjen radič in fižol.

Veliko burje je izpihal Kras na zaliv, v potoku se je delal led in se talil, preden sem na novo odkrila čar tistih vonjev in “po starem” pripravljenih jedi. Bilo je zopet v januarju in pri gospe Mariji je blaženo dišalo od ognjišča.

“Kaj da kuham? Ficv toč, vendar! Ne boš rekla, da ga ne kuhate.” Prepričana, da gre za tujo, morda egipčansko jed, ki ji je ostala zvesta od časov bivanja v Egiptu, sem povedala da ne, da ga ne kuhamo nikoli.

Pa je bil ta “ficv toč” nič drugega kot z lovorjevim listom kuhan fižol, zabeljen s prežganjem in domačim kisom. Od tedaj je postal tudi za nas “ficv toč” in to ostal do naših dni.

Danes je prav tako januarski dan in dobresedno kliče “ficv toč”. Zato pa se z vijugo dima skozi dimnik sprošča njegov vabeči vonj. Čas mu je dodajal to in ono, tako da je tudi on izpremenil lice. Najnovejša izdaja pa je približno taka: kuhati se mora v družbi drobno zrezanega paradižnika, velike sesekljanke čebule, sesekljanega petršilja, korenja in luštreka ter drobnega koščka slanine in lovorjevega lista.

Ko je mehek in se je omaka prav zgostila, ga zlijemo v debele skledaste krožnike, ki smo jih že vnaprej segreli, lepo okrog kadeče se polente ga zlijemo; tudi če bodo namesto polente “rigatoni” ali polnovredni črni riž, nam ne bo žal. Če naj fižol namakamo ali ne,

Lovorovi listi.

je bolje, da fižol kar sam odloči, sicer se bodo kuharice in gospodinje sprle, saj je to stvar navade in okusa.

Na mizi že čaka prav tanko zrezana šalotka, ob njej pa česen, koromačev cvet in mešanica posušenega šetrja, materine dušice in rožmarina, olivno olje in jabolčni kis in če nismo bili v stiski s časom, domači kruh, morda iz temne moke spečen.

In ti potresaš, mešaš, preizkušaš, pokušavaš: lahko dodajaš vse ali pa nič. O, bi se jezila teta, ko bi videla vse to!

“Fižol hoče le lovorjev list in pika,” bi pribila. Seveda. V spomin na teto in na stare navade ga včasih skuhamo brez vsega. Vendar drži kakor pribito, da ga paradižnik s svojimi kislinami in vitamino K ter rožmarin z eteričnimi olji popolnoma razorožita, da postane povsem nedolžna in lahka jed. Pospraviti pa ga je treba pobožno in počasi in vsaj zaradi lepšega prositi, naj ga blagoslovi On, ki ga je tako in tako že davno blagoslovil, preden smo ga mi sejali, brali, kuhali in nesli k ustom.

Smo iz zemlje in se hranimo z zemljo, ki danes leži pred nami v obliki okusnih fižolovih korald: njih proteine, kalji, fosfor, železo in minerali se bodo namesto nas borili proti burji in mrazu in nas krepili ter nas naredili krepke in bistre. A to samo če ni že star. Ko pride leto naokrog, začne fižol izgubljeni snovi in razvijati toksine. Njegova čarobna moč pričanja pešati in izgine po enem letu, odkar je bil obran. A do tedaj je “ficv toč” karljevska jed, dvakrat kraljevska, če smo imeli dovolj časa in sreče, da smo ga z vsem strojem vred posušili na domačem vrtu ali strehi.

Obveščevalne naloge primorskih padalcev

S to številko se končuje niz dokumentarnih in spominskih prispevkov, ki so bili ves letnik **Mladike** posvečeni usodi primorskih fantov, ki so jih med vojno Angleži spustili kot padalce na zasedeno Primorsko, po koncu vojne pa so večinoma tragično končali v rokah Ozne.

Čeprav ni šlo za kako sistematično zgodovinopisje (v strokovnih revijah sta pisala o padalcih Pavel Dobrila v **Pri-spevkih za zgodovino delavskega gibanja** leta 1973 in France Škerl v **Borcu** leta 1978, knjigo na to temo, ki smo jo v tej rubriki velikokrat navajali, pa je izdal Jože Vidic leta 1989), je naša revija prinesla marsikaj novega: še neobjavljene dokumente, slike in spominska pričevanja.

Pri tem naj omenim, na željo gospoda Maria Dolenca, iz čigar fotografskega albuma smo črpali vrsto fotografij padalcev tako za to kot za nekaj prejšnjih števil, da mu je glavnino posnetkov pred leti prijazno posredovala gospa Marica Merljak.

Ko se zahvaljujem vsem, ki so sodelovali pri objavi člankov z gradivom in nasveti, naj ponovim, da je bil moj namen predvsem ta, da izkažemo dolžno in hvaležno priznanje tem primorskim žrtvam tragičnih medsebojnih slovenskih spopadov in da se spodbudijo še nove raziskave.

Z veseljem pa bomo objavili še kak izviren prispevek, če se bo za to odločil kak pričevalec ali raziskovalec. Vsekakor se bo treba povrniti k liku Antona Božnarja, za katerega so še ohranjeni nekateri arhivski viri.

Kar zadeva dokument, ki je objavljen v tej številki in ga je napisal organizator partizanske obveščevalne službe na Primorskem Anton Pirjevec (partizansko ime Marko Belin), gre za zgodnje pričevanje o odličnem vtisu, ki so ga naredili prvi trije padalci, ki so se povezali s partizani, na vodilne predstavnike partizanov na Primorskem, ki so jih zaslišali.

Ko so Radoslav Semolič, Miroslav Križmančič in Nikolaj Sever dospeli v štab Primorske operativne cone v Tolminskem Lomu, so jih od 27. do 30. marca 1943 zasliševali omenjeni organizator Vosa Anton Pirjevec, politični komisar Dušan Pirjevec in Bojan Štih iz Agitpropa.

Padalci so podpisali posebno izjavo, ki jo skrajšano objavlja Jože Vidic (**Angleški obveščevalci – vohuni ali junaki**, str. 5-8). O njih pa so šla poročila na osrednje vodstvene organe po različnih linijah. Aleš Bebler, Dušan Pirjevec in Anton Velušček so 4. aprila 1943 v imenu Pokrajinskega komiteja KPS za Primorsko poročali Centralnemu komiteju KPS (skoraj v celoti je poročilo objavljeno v **Dokumentih ljudske revolucije v Sloveniji**, VI., Ljubljana 1981, str. 131-137; v tem in naslednjem zvezku te zbirke pa je še več dokumentov, ki zadevajo odnos do padalcev). Anton Pirjevec pa je po obveščevalni liniji poročal Centralni komisiji VOS pri CK KPS, kar je v tej Mladiki objavljeno.

Dokument je pomemben ne le zaradi vtisov, ki jih je obveščevalec dobil v stiku s primorskimi fanti, temveč zaradi zelo podrobne navedbe nalog, ki so jih Angleži in prof. Ivan Rudolf zaupali padalcem na vojaško obveščevalnem področju.

Ivo Jevnikar

GOCGP, v štabu POZ, 4.IV.1943⁽¹⁾

CENTRALNA KOMISIJA
VARNOSTNO-OBVEŠČEVALNE SLUŽBE
PRI CK KPS

Poročila:

Po direktivi, ki sem jo dobil od tovariša Arsa⁽²⁾, sem odšel 17. marca s tovarišem Ahacem⁽³⁾, politkomisarjem POZ, na Primorsko, da organiziram OS⁽⁴⁾ v vojski in na terenu.

Izdelal sem navodila za OS v vojski in na terenu in za KŠ sektor⁽⁵⁾ v vojski. Iz teh navodil ni razvidna organizacija OS, a splošne naloge so razčlenjene tako, da bodo lahko služile začetnikom kot smernice za pričetek dela. Tu kadra sploh ni, treba bo šele poiskati najboljše med partizani in na terenu in jih počasi vpeljati v delo.

S seboj sem vzel tovariša Pokija⁽⁶⁾, ki je prišel v hajki v štab Dolomitskega odreda z neoboroženimi in bi moral kot tak po sklepu štaba z ostalimi neoboroženimi na Notranjsko. Prosim, da se mi takoj sporoči, ali ga lahko zadržim tu, ker bi ga nujno rabil. Zaenkrat sem mu poveril organizacijo OS v Južno primorskem odredu. V slučaju, da lahko ostane tukaj, bi ga postavil za načelnika OCJPO⁽⁷⁾.

Še večje težave so z organizacijo OS na terenu, ker primanjkuje kadra že za politično delo. Kljub temu, da sem tu s tovarišem Primožem⁽⁸⁾ že osem dni, še do danes ni-

Miroslav Križmančič.

CENTRALNA KOMISIJA
VARNOSTNO-OBVEŠČEVALNE SLUŽBE PRI CK KDS.Poročila:

Po direktivi, ki sem jo dobil od tovariša Arsa, sem odšel 17. marca s tovarišem Ahacem, politkomisarjem POZ na Primorsko, da organiziram OS v vojski in na terenu.

Izdelal sem navodila za OS v vojski in na terenu in za KŠ-sektor v vojski. Iz teh navodil ni razvidna organizacija OS, a s podobne naloge so razčlenjene tako, da bodo lahko služile začetnikom kot smernice za pričetek dela. Tu kadra sploh ni, treba bo šele poiskati najboljše med partizani in na terenu in jih ročasi vneljati v delo.

S seboj sem vzel tovariša Pokija, ki je prišel v hajki v štab Dolomitskega odreda z neoboroženimi in bi moral kot tak po sklepu štaba z ostalimi neoboroženimi na Notranjsko. Prosim, da se mi takoj sporoči ali ga lahko zadržim tu, ker bi ga nujno rabil. Za enkrat sem mu poveril organizacijo OS v južno Primorskem odredu. V slučaju, da lahko ostane tukaj bi ga postavil za načelnika OCJPU.

Še večje težave so z organizacijo OS na terenu, ker primanjkuje kadra že za politično delo. Kljub temu, da sem tu s tovarišem Primožem že osem dni še do danes nisem mogel dobiti niti enega tovariša, ki bi prevzel VOS na terenu.

Pričakujem tovariša Brankota sekretarja PK, da se z njim dogovorimo.

Jaz mislim odditi v severno Primorski odred, da tam organiziram OS. Hotel sem odditi že prejšnji teden, na vsled zadeve s padalci sem ostal tukaj.

Zadeva: padalci

Kot je razvidno iz priložene "Izjave", so se 18. marca srustili na Banjško planoto trije padalci vsi primorski Slovenci poslani od "Intelligence Service" v Kairu in od profesorja Rudolfa Ivana s političnimi nalogami. Vsi trije so sedaj nastanjeni na sigurnem mestu, ravno tako tudi sprejemni in oddajni radio aparat. Danes je odšla patrula s enim od njih, da poišče tudi baterijski aparat, katerega izgleda, da ga Italijani niso našli, ker bi se sicer v nasprotnem slučaju sigurno kaj izvedelo.

Vsi trije so napravili na vse navzoče odličen vtis. Takoj se je oziralo, da govorijo popolnoma odkritosrčno in ne prikrivajo niti najbolj važnih stvari kot da na primer slučaj z znakom s katerim so dogovorjeni. Če bi slučajno

sem mogel dobiti niti enega tovariša, ki bi prevzel VOS na terenu. Pričakujem tovariša Brankota⁽⁹⁾, sekretarja PK, da se z njim dogovorimo.

Jaz mislim odditi v Severno primorski odred, da tam organiziram OS. Hotel sem odditi že prejšnji teden, pa vsled zadeve s padalci sem ostal tukaj.

Zadeva: padalci

Kot je razvidno iz priložene "Izjave"⁽¹⁰⁾, so se 18. marca spustili na Banjško planoto trije padalci, vsi primorski Slovenci, poslani od "Intelligence Service" v Kairu in od profesorja Rudolfa Ivana⁽¹¹⁾ s političnimi nalogami. Vsi trije so sedaj nastanjeni na sigurnem mestu, ravno tako tudi sprejemni in oddajni radio aparat. Danes je odšla patrula z enim od njih, da poišče tudi baterijski aparat, katerega izgleda, da ga Italijani niso našli, ker bi se sicer v nasprotnem slučaju sigurno kaj izvedelo⁽¹²⁾.

Vsi trije so napravili na vse navzoče odličen vtis. Takoj se je opazilo, da govorijo popolnoma odkritosrčno in ne

prikrivajo niti najbolj važnih stvari, kot je na primer slučaj z znakom, s katerim so dogovorjeni, če bi slučajno morali oddajati pod kontrolo Italijanov ali koga drugega. Povsem izgleda, da se jih bo dalo pridobiti popolnoma za našo stvar. Oddali so orožje popolnoma neprisiljeno in ponudili tudi denar, od katerega je tovariš Ahac vzel za enkrat 20.000 lir. Ravno tako so sami predlagali, da naj jim mi damo direktive, kaj naj oddajajo in kaj naj poročajo prof. Rudolfu o stanju na Primorskem. Dogovorili smo se z njimi, da jim bomo mi priskrbeli vse vojaške podatke. Sedaj iščemo prostor, kjer bi lahko montirali aparat, da se takoj javijo, ker bi v nasprotnem slučaju Angleži, po njihovi izjavi, spustili takoj druge padalce, za katere pa ni sigurno, da bi prišli nam v roke. Za izvršitev svoje vojaške naloge imajo dosti časa, ker jim je bilo rečeno, da se ne mudi s pošiljanjem podatkov⁽¹³⁾.

Od vodje trojke Semuliča⁽¹⁴⁾ Radoslava sem dobil sledeči "Pregled za zbiranje podatkov": podatki, pa naj izvirajo od kogarkoli, naj bodo točni ter izraženi s številkami

in po možnosti tudi z imeni. Pri navedbi materiala naj se nikdar ne označi z besedami "mnogo, veliko, več ali manj", temveč s številko, ki pa je lahko tudi približna. Pri vojnem materialu naj se navede tip odnosno serija izdelave. Če to ni možno dognati, naj se navedejo glavne karakteristike dotičnega predmeta, npr. pri tankih število pogonskih koles za gosenice. Navede se naj, koliko je koles na spodnji strani gosenice in koliko na zgornji. Pri vsakem poročilu naj se po možnosti naznači vir odnosno oseba, ki je dala te informacije.

Letalstvo:

1. – Letališča. Podatki z letališč: Campoformido (Udine), Gorica, Ronke ob Soči, Trst (Mirafiori).

2. – Letala: Tip, število letal, vrsta letal (lovci ali bombarderji), po možnosti tudi številke na letalih, ki se običajno nahajajo na trupu.

3. – Delavnice in tovarne za letala, kje so (število izdelanih letal na mesec). Pri delavnicah naj se navede, ali so zmožne večjih popravil ali samo manjših.

Pri podatkih o letališčih naj se navede ime komandanta grupe ali eskadrilje, nadalje naj se javi, če ima le-

tališče nočne lovce, in kje so pomožna letališča (če so v rabi ali ne).

Mornarica:

1. – Ladjedelnice. Podatki o ladjedelnicah: Monfalcone (Tržič), San Marco v Trstu. Kaj delajo, kakšne vrste oz. tipe ladij. Kakšne podmornice delajo? Kdaj bodo narejene?

2. – Luke. Kaj se vkrcava in kaj izkrcava? Kaj nato-varja in kaj iztovarja? Kam gre material? Količina materiala, kam je namenjen in njegov izvor. Pri ladjedelnicah in lukah naj se navede po možnosti število delavcev, narodnost in njihova morala.

3. – Doki. V glavnem naj se dobijo podatki iz dokov na Reki in po možnosti tudi iz Pulja. Ime in tonaža ladje, ki je v popravilu. Zadostuje že samo ime. Kakšna je bila poškodba na ladji in koliko časa bo trajalo popravilo. Navede naj se tudi, ali je parnik ali je motorna ladja.

Komunikacije:

Najvažnejša je železniška proga Trst-Ljubljana. Kaj se prevažajo? Pri orožju naj se navede vrsta in število. Pri tankih naj se navede tip ali zgornji podatki, pri topovih pa nji-

- 5 -

A424573

b1 tudi navzoč sva jih komaj prerričala, o njihovem naračnem rostopanju. Stab POZ je že odvzel vse ukrepe, da se odpravijo zgoraj naštetih narač.

Tovariš Stojan, terenski delavec iz Baške doline poroča 28.11.11. : iz D'amrezzo v Kanalski dolini je prišel neki njegov prijatelj, ki je tam zaro-slen, ravno v času ko je bil on odsoten. Bil je v delegaciji za rosvetovanje. Pustil mu je nismo, kjer mu javlja, da je hotela skupina 20 Italijanov v nar-tizane in so poslali njega iskati zvezo. Ker ga ni dobil je odšel, ker je bil itak že preozno, ker so morali omenjeni 1.1V. v italijansko vojsko. Poroča, d so v tistih krajih domači antifašisti zažgali nar hiš nekim fašističnim pre-napetežem in, da so na svojo roko vrgli listke, kjer grozijo fašistom in rozi-vajo na odvor.

S M R T F A Š I Z M U - S V O B O D A N A R O D U !

Načelnik GOCGP :

Marko Belin

Priloge :

Legitimacija Severja Nikolačja izdana na ime Serri Mateo.

Legitimacija Križmančiča Miroslava izdana na ime Crociati Romano.

1 izresek iz časopisa.

4 komadi: navodila za OS.

1, 2: Začetek prve in pa zadnja stran sporočila, ki ga je Anton Pirjevec (partizansko ime: Marko Belin) poslal 4. aprila 1943 Centralni komisiji VOS pri CK KPS. Dokument je v Arhivu Ministrstva za notranje zadeve v Ljubljani (fond GŠ NOV in POS, Obv. od-delek, f. 2, Podov. 3).

Skupinska slika z dne 3. maja 1942. Sedijo od leve: Venčeslav Ferjančič, Radoslav Semolič in Ivan Paron; stojijo od leve: Miroslav Križmančič, Alojz Širca in Alojz Sivec.

hov kaliber. Če tip ni znan, naj se opišejo kolesa (železna, lesena, polni gumi ali zračnice). Število vlakov dnevno in koliko vagonov imajo vlaki na tej progi. Navede naj se tudi številka vlaka ter ali so vagoni prazni ali polni. Če se vozi vojaštvo, naj se navede število vojakov in rod vojske. Če opazovalcu rod vojske ni poznan, naj navede pri Nemcih epolete, znake na ovratniku (kakšne barve je epoleta, kako je obrobljena, ali ima rimske ali arabske številke ali kakšen drug značilni znak). Zve naj se po možnosti tudi polk italijanskega vojaštva. Navede naj se, ali so v transportu starejši ali mlajši letniki. Važne so tudi proge: Ponteba-Udine-Mestre ter proga Brenner-Bolzano-Trento-Verona. Podatki o novih železnicah in o preureditvi starih v dvotirne so prav tako važni. Ali je železnica elektrificirana?

Zbirajo naj se podatki o novih cestah ter kako se preurejajo stare (asfaltiranje, betoniranje).

Pri podatkih o premikanju vojaštva naj se zbirajo zlasti podatki, kje se vežbajo, način vežbanja, število vojakov, rod vojske in kdo je komandant.

Pri podatkih o protiletalski zaščiti letališč, ladjedelnic, tovarn in skladišč naj se navede, kje se nahajajo baterije ter vsaj približno število protiletalskih topov (kaliber) in strojnic. Zbirajo naj se tudi podatki, kje so skladišča ter kakšne vrste so (municija, hrana) in kje so rezervoarji bencina ali drugih pogonskih goriv.

Podatki morajo biti v prvi vrsti **točni**, četudi jih ni mnogo.

Pri podatkih o transportih na železnicah in cestah in pri premikanju vojaštva je važen tudi čas, zato naj se navede datum in ura. Pri natovarjanju in iztovarjanju ladij in vlakov naj opazovalec poda izmere zabojev in po možnosti znake in napise na zabojih.⁽¹⁵⁾

—o—

Nasprotno pa jim je prof. Rudolf naročil, da naj čimprej javijo, kakšno je stanje na Primorskem, če so dani pogoji, da bi on organiziral izkrcavanje novih padalcev na Primorskem. Za sebe je rekel, da mora najkasneje do septembra tega leta biti na Primorskem.

Tovarišica Zorka, ki je ravnokar prispela v štab POZ, izjavlja sledeče: Profesor Rudolf Ivan me je učil na Drž. dvorazredni trg. šoli v Ljubljani. V kolikor ga jaz poznam,

je zelo značajan človek, v času, ko je mene učil, je bil znan kot nacionalist. To je bilo l. 1936-38. Vem tudi sigurno, da je on odšel pred polomom iz Jugoslavije.

Kako mislita tukajšnji PK in štab POZ izkoristiti to priliko, je razvidno iz pisma tovariša Primoža, ki gre z isto pošto.⁽¹⁶⁾

O "Toniju"⁽¹⁷⁾ so vsi trije mišljenja, da je nemogoče, da bi on vedel, da je poslan beli gardi. Ko smo jim pojasnili vlogo londonske vlade, ki je "Tonija" poslala, in njeno zvezo z belo gardo, so se izrazili, da je "Toni" potem že mrtev, ker on nikdar ne bi pristal na to, in da je sigurno, da je bil izigran. "Toni", to je **Božnar Anton**, je sin mlinarja in žagarja iz Polhovega Gradca, ki je naš človek in bi se dalo tem potom točno poizvedeti, kje se sedaj nahaja. Do hiše se da priti brez nevarnosti in jo eventualno tudi kontrolirati.

Radoslav Semolič.

O profesorju Rudolfu imajo ravno tako najboljše mišljenje in so prepričani, da če bi vedel za pravo stanje na Primorskem, bi sigurno sodeloval z nami.

Razen tega so nam pripravljeni dati svoj oddajni in sprejemni aparat za našo privatno uporabo, in v kolikor bi to prišlo lahko takoj v poštev, javite štabu POZ.

*** (18)

SMRT FAŠIZMU – SVOBODA NARODU!

Načelnik GOCGP
Marko Belin⁽¹⁹⁾

Priloge:

Legitimacija Severja Nikolaja, izdana na ime Serri Matteo.

Legitimacija Križmančiča Miroslava, izdana na ime Crociati Romano.

1 izrezek iz časopisa.

4 komadi: navodila za OS.

OPOMBE:

⁽¹⁾ Dokument je natipkan na 5 straneh in lastnoročno podpisan "Marko Belin" (o avtorju glej opombo št. 19!). Hrani ga Arhiv Ministrstva za notranje zadeve v Ljubljani v fondu GŠ NOV in POS, Obv. odd., fasc. 2, podov. 3 (ZA-301-79). Objavljamo ga le z nekaj pravopisnimi popravki, del, ki ne zadeva padalcev (gl. op. 18), pa zaradi dolžine izpuščamo. GOCGP je Glavni obveščevalni center glavnega poveljstva, katerega načelnik je bil takrat avtor poročila, POZ pa je bila takratna kratica za Primorsko operativno cono.

⁽²⁾ Arso Jovanović, načelnik Vrhovnega štaba NOV in Partizanskih odredov Jugoslavije, ki ga je Tito jeseni 1942 poslal v Slovenijo.

⁽³⁾ Ahac Brodar, pravo ime Dušan Pirjevec, takrat politični komisar Primorske operativne cone.

⁽⁴⁾ Obveščevalna služba.

⁽⁵⁾ Kontrašpionažni, protiobveščevalni sektor.

⁽⁶⁾ Imena nisem našel.

⁽⁷⁾ Obveščevalni center Južnoprimorskega odreda.

⁽⁸⁾ Primož Tratnik, pravo ime Aleš Bebler, inštruktor CK KPS. O padalcih je pisal v svojih spominih Čez drn in strn (1981).

⁽⁹⁾ Branko Babič, takrat sekretar Pokrajinskega komiteja KPS za Primorsko.

⁽¹⁰⁾ Del Izjave objavlja J. Vidic (Angleški obveščevalci – vohuni ali vojaki, str. 6-8, z navedbo vira). Takrat so se spustili vodja trojke Radoslav Semolič, radiotelegrafist Miroslav Križmančič in pomočnik Nikolaj Sever. Semolič in Sever sta poleti 1945 kot pripadnika Jugoslovanske armade izginila, Križmančiča pa so kot poklicnega vojaka sicer v Beogradu zasliševali, a je umrl od bolezni leta 1964 kot kapetan I. razreda. Leta 1948 je na 16 straneh napisal vojne spomine, ki jih Vidic obširno navaja.

⁽¹¹⁾ O prof. Ivanu Rudolfu je bilo v tej rubriki že marsikaj zapisano v prejšnjih številkah, zlasti v št. 2-3 in 5-6.

⁽¹²⁾ Dejansko se je padalo zapletlo v trup letala ob spustu, tako da se je oddajnik spet znašel v Egiptu, ko se je letalo vrnilo (Vidic, str. 27).

⁽¹³⁾ Ti podatki se skladajo s spomini nekaterih preživelih, ki smo jih že objavili v Mladiki.

⁽¹⁴⁾ Pravični priimek je Semolič.

⁽¹⁵⁾ Primer poročila, sestavljenega ob upoštevanju teh navodil, objavlja Vidic (nav. delo, str. 32-33).

⁽¹⁶⁾ Glej Dokumenti ljudske revolucije v Sl., VI., str. 131-137.

⁽¹⁷⁾ Anton Božnar, "Toni", četniško ime "Blaž". O njem gl. prejšnjo številko Mladike, a tudi več spominskih spisov, ki jih je v Argentini objavil Franc Zorec (npr. Vestnik, 1965, str. 42-

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da se je od 81 cerkvenih in kulturnih odličnikov, ki so bili povabljeni na sodelovanje v zborniku, programiranem za počastitev 75-letnice Ljubljanskega nadškofa dr. Alojzija Šuštarja, odzvalo kar 77 ter da so v zborniku natisnjeni prispevki 79 avtorjev v 13 jezikih...
- da je v prejšnjem stoletju Mihael Verne, ki je bil prošt v Trstu, prevajal v slovenščino velikega francoskega cerkvenega govornika Bosueta...
- da je Mussolini imel poleg Petaccijeve še druge ljubice, med drugimi Margarito Sarfatti in Angelico Balabanov, ki sta bili obe judovskega rodu...
- da je v močvirju Ljubljanskega barja rastel tulipan z bolj škrlatno barvo, kot jo ima nizozemski tulipan...
- da je hiša Društva slovenskih pisateljev v Ljubljani v razpadu, ker društvo ne more dobiti od ministrstva za kulturo potrebnih enajst milijonov tolarjev za obnovo...
- da bo v novi izdaji *Leksikona slovenskih književnikov*, ki ga pripravlja Cankarjeva založba, vključenih približno 60 avtorjev, ki jih je komunistični režim prepovedal ali ignoriral...
- da je sedanja oblast v Sloveniji prepovedala predstavnikom verskih skupnosti blagoslovljati objekte, ki jih finansira država...
- da je po svetu mesečno po 1000 mrtvih na cestah zaradi avtomobilskih nesreč...
- da je neki inženir češkega rodu izdelal projekt za predor, ki naj bi v dolžini 80 kilometrov tekel pod Beringovo ožino in tako povezal zahodno Kanado z Rusijo...
- da je slovenski zdravnik dr. Andrej Beličič, psihiater v Syracuse v ZDA, reden sodelavec italijanskega ugankarskega tednika *Settimana Enigmistica*...

46). Po kapitulaciji Italije so ga ujeli partizani, zaslišali (zapisnik je ohranjen) in – kot vse kaže – usmrtili.

⁽¹⁸⁾ Tu izpuščamo skoraj 2 tipkani strani, ki nimata zveze s padalci, govorita pa o organizaciji obveščevalne službe na Gorenjskem, v Dolomitih in na Primorskem, o "beli gardi" in o odnosih med partizani in prebivalstvom.

⁽¹⁹⁾ Pravo ime Anton (Tone) Pirjevec. Rodil se je 25. maja 1910 v Trstu, po prihodu Italije živel z družino v Ljubljani, od 1936 član KP, med vojno ilegalec v Ljubljani, potem obveščevalec. V začetku 1943 načelnik Obveščevalnega oddelka Glavnega štaba, marca 1943 kooptiran v Centralno komisijo VOS. Marca 1943 so ga poslali na Primorsko, tam pa je postal ena izmed številnih žrtev italijanskega napada na planini Golobar nad Bovcem 26. aprila 1943.

Slikar Tone Kralj

Verena Koršič Zorn

Ni le slučaj, da se je prav štandreška skupnost prva spomnila na praznovanje današnje dvojne obletnice: tridesetletnice poslikave župnijske cerkve in dvajsetletnice umetnikove smrti. Kralj je med poslikavanjem cerkve več časa preživel na tem goriškem obrobju, ki še živi z zemljo in jo obdeluje in ljubi, kot jo je ljubil Tone Kralj, najprej svojo, rodno Dolenjsko, nato pa Primorsko, ki mu je postala kar druga domovina.

Ni primernejšega prostora, da spregovorimo o Kralju, kot je ta, sredi njegovih del, ki so nam po tridesetih letih enako blizu kot takrat, enako zgovorna, enako pričevalna.

Tone Kralj je skupno z bratom Francetom ena tistih zvezd na umetniškem nebu, ki zažarijo nenadoma, z vso silovitostjo, pustijo za sabo trajno sled in postanejo nekaj miljni kamen na poti umetnosti.

Tone Kralj je bil kmečki sin. Zibelka mu je stekla 23. avgusta leta 1900 v Zagorici pri Dobropoljah v mehko otožni Dolenjski, ki še danes slovi po odličnih izdelovalcih suhe robe in rezbarjih. Bil je predzadnji otrok, od skupno šestih sta se kar dva odločila za umetniško pot, Tone in France. Sicer pa sta že od rane mladosti vdihavala umetniško sapico, saj se je v rodbini od nekdaj gojilo podobarstvo. Z domačim brašnom se je Tone pripeljal v Škofove zavode v Šentvid nad Ljubljano, kjer je maturiral šele l. 1920, zaradi vojaškega intermezza na Piavi. Klic slikarske muze je bil močnejši od tihe želje domačih, ki bi si vsaj za Toneta želeli trdnjše poklic, saj se je že pet let starejši brat France podal na tvegano umetniško pot. Že prvi Tonetov nastop v javnosti l. 1920 je sprožil val žolčnih razprav, pa tudi brezpogojnih odobravanj. V umetniško življenje na Slovenskem je z bratom vnesel razburljive novosti, ki jim splošna javnost in povprečni kritiki niso bili kos. Njegova umetnostna sla ga je gnala v nov umetniški slog, ekspresionizem, to je v subjektivno izražanje, kar je bilo za še impresionistično objektivno naravnani okus na slovenskem Parnasu nekaj nezaslišane-

Tone Kralj, Jezus nasiti pettisočglavo množico (Štandrež).

ga. Tone je z občudovanjem spremljal umetnostno snovanje brata Franceta, ki se je po končani obrtni šoli v Ljubljani in krajšem obdobju pri podobarju Alojzu Progarju v Celovcu, odpravil na Umetnostne akademije na Dunaj in v Prago, kjer je živahni pretok idej nudil dovolj možnosti za spoznavanje novih umetnostnih silnic. Tudi Tone je z velikim pričakovanjem odšel v tujino, preko Dunaja v Prago h kiparju Janu Štursi. Vendar je bil na osnovni naravnosti predvsem slikar, risar, zato mu praška leta niso prinesla pričakovane potežitve. Vrnil se je in rasel, črpajoč predvsem iz lastnih korenin svojo umetniško invencijo.

Že kot maturant je Kralj začel nastopati v javnosti na razstavah in z bratom, ki mu je bil najmočnejši zgled, buril takratne duhove. Razčlenjeval je dunajsko Secesijo, nato pa novo umetniško ozračje ekspresionizma, ki se je predvsem na evropskem severu buj-

no razrastel. Kralj se je v to umetniško smer poglobil, postala mu je domača, saj je popolnoma odgovarjala njegovi miselni in čustveni uravnanosti: umetnost izvira iz notranjosti, vse doživljanje mora umetnik na čim enostavnejši način predstaviti navzven, ne oziraje se na naravne oblike. Prav zaradi tega so se nekateri kritiki razburjali, saj je Kralj uhajal iz ustaljenih kalupov in sami niso imeli več opornega izhodišča v naravnih merilih za vrednotenje njegove umetnosti. Že zgodaj je Tone namenil liniji največjo pozornost: v nekaj skopih, večkrat pretiranih potezah, ki se nenaravno, v navideznem neredu vijejo po slikovni podlagi, je dosegel izredno zgovornost. Vse te zunanje oblike pa so se na poseben način skladale z vsebino, ki se je pri Kralju vedno bolj poglobljala v razmotrivanje človekove notranjosti, njegovih občutij, veselja in trpljenja, usodnih pričakovanj, večnih življenjskih vprašajev. Vse to je stop-

njeval do take mere, da je razvil svojsko simbolno govorico (npr. trpeči Kristus ni samo ranjeni Bog-Človek, ampak simbol trpljenja na splošno). Kraljeva umetnost je postala izziv za celoten slovenski prostor in mladi slovenski razumniki od slikarjev do literatov so ji z navdušenjem pritrjevali. Zavel je nov veter, ki se je dvignil iz prehitro dozorelih src, iz preranega izmota iz brezskrbnih otroških sanj generacije, ki ji je bilo namesto s sproščeno igro postreženo s krvavimi vojnimi izkušnjami. Postala je nepropustna na zunanje dražljaje in si ustvarila notranji svet razmišljanj in doživljanj, svet, ki je temeljil na pretresljivem, prezgodnjem odkritju neizprososti življenjske usode. Prav zaradi teh posebnosti je ekspresionistična umetnost kar sama vodila v nabožno smer, v iskanje trajnih vrednot in prav Kralju se moramo zahvaliti, da je spet obudil cerkveno slikarstvo, ki je bilo od srednjega veka dalje eno najizrazitejših oblik umetnosti pri nas. Spet se je navezal na tradicijo, ki so jo tako skrbno in iznajdljivo gojili slikarji po naših gotskih cerkvah, kasneje pa umetniki velikih cerkvenih poslikav baroka in 19. stoletja. Kralj je to storil na izjemen, izredno kvaliteten način in danes lahko le obžalujemo, da je pogosto zanemarjal tehnično plat, zaradi katere so ponekod njegova dela v zelo slabem stanju. To je posebno vidno v Sloveniji, kjer je k takemu propadanju pripomogla tudi povojna brezbriznost oz. celo sovražnost do cerkvenih objektov, ki so bili prepuščeni le dobri volji in skromni materialni zmogljivosti posameznih župnij. Prav ob teh jubilejih bi morali opozoriti javnost na propadanje tega izjemnega kulturnega zaklada in spodbuditi pristojne organe, da se z vso odgovornostjo posvetijo reševanju tega, kar je še rešljivo. Drugače si bomo Slovenci pridobili eno kulturno sramoto več v že tako zajetnem košu raznih sramot.

Z leti se je Kraljeva ekspresionistična lahkotna linija, ki je še veliko dolgovala dunajski secesiji, okrepila in njegovo slikarstvo pridobi na plastičnosti. Predmeti oz. figure rastejo pred nami v oprijemljivejših oblikah in se pod vplivom nemške nove stvarnosti luščijo iz sicer strmega, skoraj manieristično nelagodnega prizorišča kot krepko oblikovani liki. Prav v tem obdobju je Kralj ustvaril nekaj svojih najboljših del. V ta čas spada tudi poslikava cerkve na Katinari, o kateri lahko rečemo, da je

eden najlepših in z ikonografskega vidika najoriginalnejših primerkov cerkvene poslikave v slovenskem kulturnem prostoru. Vsebina in oblika sta tu tako skladni, da se lahko samo čudimo; kako je Kralj lahko tako iskreno podoživljal v skrivenčenih oblikah, spачenih obrazih in kakorkoli že spremenjenih človeških potezah Kristusovo trpljenje, ki pa ga je strnil v izraz trpljenja slovenskega človeka v tistem krutem času primorskega velikega petka. Sledi ji poslikava cerkvice sv. Silvestra v Pevmi.

Kar pri Kralju zelo preseneča, je tudi njegova izredna zmožnost vživljanja v krajevne in časovne razmere. Ko je umetnik začel slikati pri nas, na Primorskem, so se za Slovence na tem prostoru že začenjali hudi časi, ki jih ostali Slovenci niso poznali. Kralj pa kot da bi zrasel z nami je tragiko primorskega človeka tako občutil, da je ostal eden izmed redkih, če že ne edini slovenski umetnik, ki si je upal delovati v naših krajih po italijanski okupaciji. Večina umetnikov, ki jih je privabila takrat umetniško zelo živahna Primorska, ali domačinov, se je izselila: nekateri v notranjost Slovenije, nekateri v tujino. Tudi Kralj bi bil lahko odšel, saj je tudi sam že doživel več uspehov na razstavah v tujini npr. v Parizu, na Dunaju ali na prestižnem Beneškem bienalu in bi se mu obetala verjetno manj tvegana bodočnost. Pa ni šel. Ostal je z nami. Njegova prirojena skromnost, ljubezen do domače zemlje in odgo-

vornost do lastnega naroda, ga je v najtežjih trenutkih naše zgodovine silila, da je večkrat tvegati ječo, ko je s svojimi drznimi poslikavami po cerkvah bičal človeško zlobo naših zatiravcev. Čutil je, da ga ljudje razumejo. Postal je nepogrešljiv pri slovenskih duhovnikih, pri takratnih političnih voditeljih in kulturnikih, postal je eden izmed prvih borcev za svobodo, pa ne z orožjem, s čopičem v roki. Predolgo bi bilo naštevati, kaj vse je v tem času izdelal Kralj na Primorskem tudi na ozemlju, ki danes pripada Italiji. Naj omenimo le, da je njegova umetnost podpirala naše ljudi od Kanalske doline, preko Goriške pa tja do tržaškega Krasa. To je samo delček njegovega snovanja, ki je v zvezi s cerkvenimi poslikavami. Kolikšna je še-le zbirka njegovih del po domovini! Od risb, grafik, litografij, oljnih slik, skic – vse to čaka še na natančno obdelavo. Ne smemo prezreti niti prave galerije velikih osebnosti, ki so s svojim delom, svojo pokončno držo in življenjem zaznamovali našo zgodovino: od Lojzeta Bratuža, do Ivana Trinka, od Ivana Rejca do goriškega nadškofa Franciška Sedeja. Ti portreti so tako izraziti, da bi sami zaslužili posebno obravnavo, a že bežen pogled nas utrjuje v prepričanju, da spadajo v sam vrh portretnega slikarstva na Slovenskem. Posebno poglavje predstavlja tudi njegovo sodelovanje pri opremljenosti raznih knjig Goriške Mohorjeve družbe in drugih publikacij v Gorici in Trstu, ki so se v temnih časih fašizma le s težavo rojevale, saj jim je črna pest stalno pretela z uničenjem. Prav zaradi vseh teh dejstev lahko imamo Toneta Kralja za našega, zamejskega umetnika.

Po drugi svetovni vojni je Kralj v Sloveniji živel v zatišju. Le tu pa tam zasledimo njegovo ime. Toliko bolj aktiven pa je bil pri nas, saj mu je Primorska prirasla k srcu, pa tudi ostrega režima pri nas ni bilo, da bi mu metal polena pod noge. Tako se je zadnje Kraljevo slikarsko obdobje v bistvu odigravalo pri nas, med Slovenci v Italiji. Prav tu je tudi načrtoval nekaj, kar si je srčno želel že od rane mladosti: ustvariti celostno umetnino, z oblikovanjem arhitekturnega prostora, poslikave, kiparstva, opreme in okrasja. Ni mu uspelo. Večni Umetnik ga je prej poklical v svoje kraljestvo. Tako je ostala kapela Šolskih sester v Gorici, kjer je nameraval izvesti ta svoj načrt, brez Kraljevega pečata. Marsikdo v naših

Tone Kralj, Marija z Detetom (Štandrž).

krajih hrani pristržne spomine na tega žlahtnega umetnika, ki je s svojo dolensko dušo zelo blizu našemu čutenju. Povsod, kjer je slikal, od Trebč do Trsta, od Štandreža in Peči do Peška, povsod je za seboj zapustil toplo sled.

Njegov pristen odnos do človeka, ki je skozi vse njegovo umetniško snovanje ostal glavni predmet njegovih razmišljanj, se ni zmanjšal. Pri njegovih zadnjih delih mogoče lahko opazimo neko nedoslednost pri podajanju vsebine in oblike: ni več take skladnosti, kot smo jo lahko občudovali v njegovih bolj zgodnjih delih. Zdi se, da se je Kralj hotel spet sprehoditi po poteh, ki jih je ubiral od svojih začetkov do zrele dobe: odmevi na secesijo, idealizirane oblike, realistični prijemi, stilizacija, vse te posebnosti različnih slogov se med seboj prepletajo, a ne živijo vedno v sožitju med seboj. Zdi se, kot da je v Kralju zamrla tista mladostna silovitost in sla po iskanju novih obzorij, s katero je na začetku zaoral novo brazdo v slovenski umetnosti. Vendar mu je uspelo ohraniti značilnosti, ki so izoblikovale njegovo človeško in umetniško osebnost: neposrednost, pristržnost in zaupljivost, posebno v otroških likih, kot lahko sami preverite na sliki na vaši levi strani, simbolično sporočilnost kot na slikah sv. Mohorja in Fortunata ali sv. Cirila in Metoda pred vami. Iz izbire evangelijskih motivov, če se omejimo na vašo cerkev, pa veje umetnikova močna, neomajna optimistično naravnana osebnost, ki ne dvomi v človeško rešitev iz stisk in popolnoma zaupa v božjo Previdnost, božjo pomoč in usmiljenje. V tem zadnjem obdobju priplava še bolj na površje njegova zakoreninjenost v ljudsko tradicijo podobarstva, saj je sam rasel iz nje in jo znal preoblikovati v kultivirano, originalno izrazno silo.

Slovenci v Italiji veliko dolgujemo Tonetu Kralju, ki je postal del nas, čeprav ne najprej velik novator v slovenski likovni umetnosti. Ohranjajmo njegov slikarski opus posebno skrbno po naših cerkvah in še posebno tam, kjer je naša skupnost najbolj ogrožena. Ne dopustimo, da bi enkratne Kraljeve umetnine postale žrtev neznanja, nerazumevanja ali celo uničenja.

Predavanje je prof. Verena Koršič Zorn imela v nedeljo, 12. novembra letos v Štandrežu, kjer so se na proslavi spomnili 20-letnice Kraljeve smrti in 30-letnice poslikave štandreške cerkve.

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev v Trstu

Tudi v tej številki bomo zabeležili nekaj kulturnih večerov, ki jih je v zadnjih dveh mesecih leta pripravilo Društvo slovenskih izobražencev v Peterlinovi dvorani v Trstu. Prvi večer v novembru je bil v ponedeljek, 6. v mesecu. Na njem je predaval dr. Marko Terseglav o Humorju v slovenski ljudski pesmi. Naslednji ponedeljek, 13. novembra, je dr. Angelca Žerovnik predavala o ženski konferenci v Pekingu in o papeževem stališču do ženskega vprašanja. V ponedeljek, 20. novembra, so v društvu predstavili knjigo Alojza Zidarja "TIGR v boju za domovino". O knjigi sta poleg avtorja spregovorila še prof. Jože Hočevar in dr. Salvator Žitko. V ponedeljek, 27. novembra, sta Nužej Tolmajer in dr. Marija Makarovič predstavila več koroških publikacij, ki sta jih izdala Krščanska kulturna zveza in institut Urban Jarnik iz Celovca. 4. decembra je bil v društvu solidarnostni večer z župnikom Paskvalom Gujonom z Matajurja, ki so mu orožniki v iskanju namišljenega orožja razdejali cerkev. Naslednji ponedeljek,

11. decembra, so v Peterlinovi dvorani odprli dokumentarno razstavo Slovenci v Londonu 1991-1994. Na otvoritvi je obširno spregovorila arh. Jana Valenčič, uvod v večer pa je podal Ivo Jevnikar. Zadnji večer v letu so v društvu kot običajno posvetili bližajočim se božičnim praznikom. Ob predstavitvi mohorjev in Božične legende za otroke sta škofov vikar dr. Oskar Simčič in župnik Zvone Štrubelj podala božično razmišljanje.

DSI bo svojo redno sezono obnovilo v ponedeljek, 8. januarja.

*Vsem članom, prijateljem
in obiskovalcem
ponedeljkovih večerov
v Peterlinovi dvorani
vošči srečen božič*

**Društvo
slovenskih izobražencev**

Prof. Jože Hočevar, Alojz Zidar in dr. Salvator Žitko v DSI.

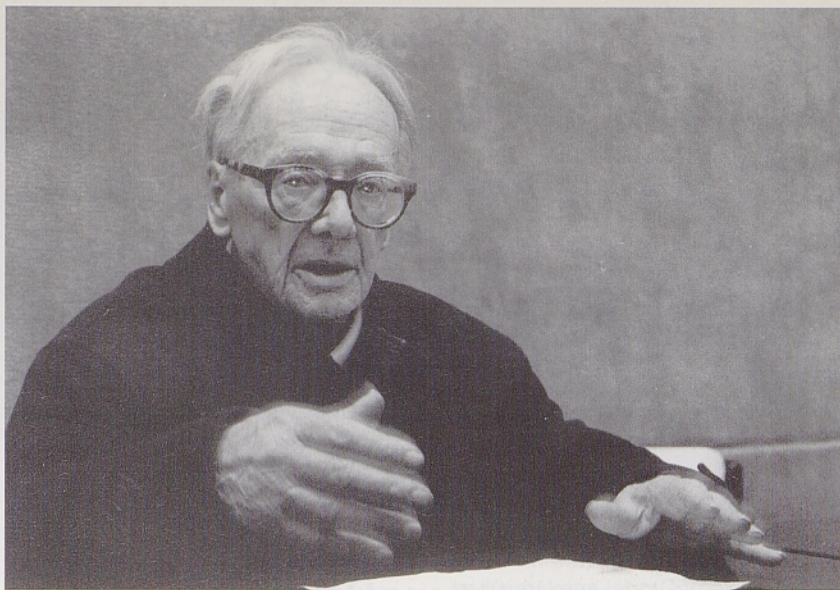
Vztrajno naprej, gospod Gujon!

O orožniškem "blitzu" v farno cerkev v vasi Matajur je bilo že dosti napisanega, izraženega že mnogo ogorčenja ter iskrene solidarnosti prizadetemu g. župniku Paskvalu Gujonu. Ne bom ponavljal, kar je bilo že napisano. Rad bi samo opisal občutke, ki sem jih imel na poti v Benečijo in pri maši, ki jo je daroval župnik Gujon v nedeljo, 26. novembra letos, v svoji fari.

Z nečakom Markom sva krenila na pot ne iz radovednosti, ampak iz resnične, iskrene nuje biti g. Gujonu ob strani v teh nelahkih trenutkih, ko je bil zopet tarča neke anonimne ovadbe (seveda povsem iz trte izvite!) karabinjerjem s strani nekoga (morda domačina ali celo farana), ki se je šel "junaka" in v anonimnem pismu trdil, da skriva matajurski župnik orožje v svoji cerkvi. Orožniki so s kar se da hitrim posegom vdrli na podlagi še hitrejšega ukrepa s strani videmske sodne oblasti v cerkev, jo vso preiskali, podirali zidove oz. tla, a našli niso kljub skrbni preiskavi prav ničesar, še najmanj orožje. Nekomu (bivšemu gladijevcu?) ni šlo na račun, da župnik Paskval Gujon, zaveden slovenski duhovnik, zgleđen kristjan, zvest državljani Italije, uživa tak ugled doma in po svetu. Zadnje priznanje s strani predsednika novorojene države Slovenije je bilo najbrž marsikomu trn v peti: odtod ovadba, namenjena ne samo matajurskemu župniku, ampak vsem njegovim kolegom-beneškim Čedermacem in verne mu slovenskemu ljudstvu v Benečiji.

Gospoda župnika Gujona sem prvič v življenju srečal skoro 43 let od tega, ko sem se v prijetni družbi podal s kolesom v Benečijo na obisk k tedaj 90-letnemu Ivanu Trinku. Mimogrede smo obiskali tudi župnika na Matajurju, Paskvala Gujona, in od tedaj sem (mislim, da ne pretiravam) njegov osebni znanec, oz. prijatelj, in to v pravem, plemenitem pomenu te besede.

V nedeljo, 26. novembra, se nas je mnogo zbralo v zasilni dvorani v Matajurju, kjer je imel župnik mašo. Vso v slovenskem jeziku (razen berila v italijanščini, ki ga je prebral diakon g. Paskval Zuanela, brat drugega našega Čedermaca, g. Boža Zuanele, župnika v Tarčmunu, rojstni fari Ivana Trinka. Tudi ljudsko petje je bilo samo v slovenskem jeziku. Človeka je kar stisnilo pri srcu ob poslušanju tako lepega pet-

Župnik Paskval Gujon.

ja naših starih, nam iz Trsta in Gorice, skoraj nepozabnih cerkvenih pesmi.

In pridiga g. Guojna, ki nam je segla do srca!

"Toliko cesarstev in oblasti na tej zemlji je minilo, šlo v pozabo! Nekoč rimsko, potem cesarstva drugih mogotcev v Evropi in izven nje. Samo Kristusovo cesarstvo traja že dve tisočletji in bo še trajalo do konca sveta!" Namig je bil jasen na dogodek v matajurski cerkvi. Tudi v tej bo Kristus kraljeval do konca sveta!

In z njim tudi slovenski jezik, dodajam jaz potihoma in iskreno.

Po maši je bil župnik deležen izrazov solidarnosti in prijateljstva s strani mnogih znancev in prijateljev iz Trsta, Gorice in Benečije. Stisk rok, spodbudna beseda za vnaprej, njemu, ki že polstoletja župnikuje v fari Matajur, globok izraz človeške solidarnosti tudi njegovim "ovčicam", ki še vedno govorijo in molijo pod Matajurjem v žlahtnem beneškem narečju, v tem vse preveč v preteklosti in še danes tako zapostavljenem slovenskem jeziku.

Srečno in vztrajno naprej, g. župnik Gujon!

Drago Štoka

Novomašnik Maks Suard je ponovil svojo novo mašo v rojanski cerkvi, kjer je več let kot diakon pomagal g. Stanku Zorku pri nedeljski službi božji, ki jo prenaša radio Trst A.

Prosvetno društvo Kolonkovec je dobilo nov sedež na šoli v ulici Fianona. Na priložnostni prireditvi je nastopil tudi akademski zbor pod vodstvom A. Sluge.

SSk OB 20-LETNICI OSIMA

Slovenska skupnost je bila ob 20-letnici Osimskih sporazumov edina komponenta slovenske manjšine v Italiji, ki je ob obletnici dala velik politični poudarek, povezan z obnovljenimi zahtevami po rešitvi že davno odprtih vprašanj slovenske narodnostne skupnosti. Potem ko je padel v vodo njen predlog o skupni slovenski manifestaciji v Rimu, je priredila tiskovno konferenco v Trstu in naslovila posebno spomenico na najvišje predstavnike oblasti.

Deželni tajnik Martin Breclj in so-delavci so obiskali tudi novega predsednika deželne vlade Cecottija in novega tržaškega prefekta ter vladnega komisarja v Furlaniji Julijski krajini Moscatellija.

PO STOPINJAH DR. ANDREJA – SLAVKA URŠIČA

Slovenska prosvetna matica iz Trsta je v slovenščini in italijanščini izdala brošuri o enem izmed ustanoviteljev Slovenske demokratske zveze in uredniku tednika Demokracija Slavku Uršiču, ki ga je Udba ugrabila v Kobariду pred razmejitvijo 1947. Gre za ponatis podobne brošure z Uršičevimi članki Misli o demokraciji, vendar z uvodno besedo dr. Marka Udoviča in ponatisom Programa SDZ. Nova publikacija, ki je polemična do nekaterih političnih izbir Slovenske skupnosti v 60. letih, ne upošteva novih zgodovinskih izsledkov o Uršičevi usodi v rokah Udbe.

50-LETNICA BEGUNSKE MARIJE POMAGAJ

V taborišču Lienz v Avstriji je 19. avgusta 1945 duhovnik Gregor Mali pred kakimi 2.600 slovenskimi begunci blagoslovil podobo Marije Pomagaj, ki jo je po brezjanskem vzorcu naslikal Friderik Jerina. Z begunci je potem romala v Argentino, kjer so jo pred 30 leti namestili v Slomškovem domu v Buenos Airesu. Ob obeh jubilejih in ob 34-letnici doma so imeli v njem 17. septembra mašo delegata za slovensko dušno pastirstvo Jožeta Škerbca in bogat kulturni program. Govoril je Stane Snoj.

BUKOVEC V LJUBLJANI

V Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu pri Ljubljani so oktobra pripravili razstavo slikarja in kiparja, vodje likovnega odseka Slovenske kulturne akcije iz Argentine Ivana Bukovca. O umetniku, ki se je rodil leta 1932 na Gorenjskem, od leta 1950 pa živi v Buenos Airesu, sta spregovorila likovni kritik dr. Ivan Sedej in ravnatelj Zavoda dr. Borut Košir.

UMRL INŽ. ANDREJ ČOK

Na Katinari pri Trstu so 14. novembra pokopali agronoma, publicista in javnega delavca inž. Andreja Čoka. Dočakal je 97 let. Diplomiral je daljnega leta 1925 v Brnu in vedno delal v svoji stroki. O kmetijskih vprašanjih in o ljubezni do naše zemlje je pisal za Primorski dnevnik, Gospodarstvo, Radio Trst A in Jadranski koledar.

Tone Kralj ob 20-letnici smrti

Ob 20-letnici smrti Toneta Kralja, ki je na Goriškem in Tržaškem poslikal več cerkva, se je zvrstila cela vrsta prireditvev. V Katoliški knjigarni v Gorici so 15. decembra odprli njegovo spominsko razstavo. Spregovorila sta umetnostna zgodovinarja Verena Koršič Zorn in Jožko Vetrih.

V Štandrežu, kjer je Kralj poslikal cerkev pred 30 leti, sta župnija in Prosvetno društvo Štandrež 12. novembra priredila koncert organista Dimitrija Rejca in skupine Resonet iz Trsta, ki jo vodi Aleksandra Pertot. O umetniku in njegovem delu je spregovorila prof. Verena Koršič Zorn.

V Pevmi, kjer so v cerkvi Kraljeve freske, je bila slovesnost 23. novembra. Priredili so jo župnija, Kulturno društvo Sabotin in rajonski svet. Govorila sta predsednik rajonskega sveta Silvan Primožič in umetnostni zgodovinar Marko Vuk. Zapela pa sta moški zbor Štmaver in mešani zbor F.B. Sedej.

PROF. H. GLUŠIČ V ARGENTINI

Literarna zgodovinarica Helga Glušič z ljubljanske univerze je oktobra obiskala Slovence v Argentini. Predavala je o slovenski književnosti v domovini in o svoji oceni slovenske zdomske književnosti. Poiskala je tudi osebni stik s tamkajšnjimi slovenskimi besednimi ustvarjalci.

GOSTOVANJE LOGAŠKEGA OKTETA

Logaški oktet (umetniški vodja Tomaž Tozon) je ob svoji 25-letnici opravil oktobra tritedensko turnejo v Argentini. Pel je v številnih slovenskih domovih, nastopil pa je tudi v sloviti operni hiši Colon v Buenos Airesu.

15. HVALEŽNICA

V tržaški stolnici je bila 12. novembra že 15. zaporedna zahvalna maša slovenskih vernikov tržaške škofije, kar je ob enem priložnost za srečanje s škofom msgr. Bellomijem. Tokrat je bilo razmišljanje pri maši posvečeno ženi in njenemu poslanstvu. Kot je že običaj, je bilo prisotnih veliko slovenskih ljudskih noš in skavtov v kroju. Peli so udeleženci poletnega seminarja Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta pod vodstvom Humberta Mamola, skupina Šalom in otroški zbor Kresnice pod vodstvom s. Karmen Koren.

SLOVENSKI CENTER
ZA GLASBENO VZGOJO
EMIL KOMEL
GORICA

KONCERTNA SEZONA 1995-1996

Četrtek, 30. novembra 1995 ob 20.30
Komorna dvorana SCGV -
Drev. 20. sept., 85

GLAS IN KLAVIR

Irena Baar
Alenka Šček

Četrtek, 25. januarja 1996 ob 20.30
Komorna dvorana SCGV -
Drev. 20. sept., 85

GLASBA 19. STOLETJA V GORIŠKIH ARHIVIH

Alessandro Arbo in
vokalno-instrumentalna skupina

Petek, 16. februarja 1996 ob 20.30
Komorna dvorana SCGV -
Drev. 20. sept., 85

OD TRUBARJA DO RAMOVŠA

Gallus Consort

Torek, 19. marca 1996 ob 20.30
Baročna dvorana cerkve
sv. Ignacija v Gorici

DUODENA CANTITANS CAPELLA RUDOLPHINA

Vodi Petr Danek

Petek, 29. marca 1996 ob 20.30
Dvorana Pokrajinskega muzeja
na goriškem gradu

BEETHOVEN

Axel Wilczok, violina
Sijavuš Gadžijev, klavir

Ponedeljek, 22. aprila 1996 ob 20.30
Komorna dvorana SCGV -
Drev. 20. sept., 85

SLOWIND

Pihalni kvintet
Sodeluje Tomaž Lorenz

Jubilej nadškofa Šuštarja

Ljubljanski nadškof in slovenski metropolit dr. Alojzij Šuštar je praznoval 14. novembra 75. rojstni dan. V skladu s pokoncilskimi navodili je zato tudi ponudil odstop Sv. Sedežu.

Ob jubileju so v Sloveniji izšle tri knjige. Mohorjeva družba iz Celja je izdala knjigo-intervju z nadškofom, ki ga je pripravil tržaški pisatelj in mislec Alojz Rebula, z naslovom Pogovor v vinogradu.

Slovenska škofovska konferenca je izdala, Mohorjeva družba v Celju pa je založila jubilejni večjezični zbornik Božjo voljo spolnjevati. Na 743 straneh so objavljeni čestitke, spomini in razprave številnih kardinalov, škofov, sodelavcev in prijateljev z vsega sveta. Knjigo je uredil Anton Štrukelj.

Končno je Družina ob 75-letnici metropolita in ob bližanju papeževega obiska v Sloveniji pripravila zelo bogato in pregledno knjigo o papežu, Cerkvi, stikih Slovencev s Sv. Sedežem itd. z naslovom Sinovom in hčeram slovenskega naroda.

DOMŽALSKI KOMORNI ZBOR

Septembra in oktobra je Domžalski komorni zbor, ki ga vodi Karel Leskovec, opravil gostovanje med Slovenci v Severni Ameriki. Med drugim je pel v Torontu, Hamiltonu, Washingtonu, New Yorku in Clevelandu.

40. Slovenski dan in Vetrinjska tragedija

Kar 1.300 Slovencev se je 22. oktobra zbralo na 40. Slovenskem dnevu na Slovenski pristavi v Castelarju (Veliki Buenos Aires) v Argentini.

V kulturnem sporedu z naslovom Iz tisočerih korenin poganja naša rast je nastopilo 150 otrok. Pel je Logaški oktet. Množico so nagovorili predsednik Zedinjene Slovenije Marjan Loboda, državni sekretar za Slovence v zamejstvu in po svetu Peter Vencelj, odpravnik poslov na slovenskem veleposlaništvu Matjaž Puc in pa angleški zgodovinar, nekdanji funkcionar za socialno skrbstvo v begunskih taboriščih na Koroškem John Corsellis.

Predstavniki slovenske skupnosti so izrazili hvaležnost Argentini, ki je po dolgi negotovosti v begunskih taboriščih velikodušno sprejela nove naseljence, in to cele družine ter tudi starejše ljudi, ki so jih drugod odklanjali.

J. Corsellis, ki je tudi predaval za Slovensko kulturno akcijo, je o angleškem vračanju protikomunistov iz Koroške v Jugoslavijo govoril tudi na podlagi neobjavljenih dokumentov Rdečega križa. Med drugim je poudaril za sluge zdravnika Valentina Meršola, da se je ustavilo vračanje tudi civilnih beguncev, ki je bilo že jasno določeno za 1. junij 1945.

Moški zbor Fantje izpod Grmade in dekliški zbor Devin sta v soboto, 25. novembra priredila v novi štvanski cerkvi Volaričev večer ob 100-letnici skladateljeve smrti.

Na sedežu društva Virgil Šček in stranke Slovenske skupnosti v Trstu so 24. novembra s kratko, a prisrčno slovesnostjo poimenovali dvorano po Josipu Vilfanu.

37. Cecilijanka

V Kulturnem domu v Gorici je bila 18. in 19. novembra 37. pevska revija Zveze slovenske katoliške prosvete Cecilijanka. Nastopilo je kakih 20 zborov. Slavnostna govornica je bila Francka Padovan.

Revijo so letos posvetili 120-letnici rojstva goriškega skladatelja Emila Komela. Že 17. novembra je ZSKP predstavila zbirko 16 njegovih skladb Zelen je log, ki jo je pripravil Hilarij Lavrenčič. O tem sta v Katoliški knjigarni spregovorila predsednik ZSKP Damjan Paulin in muzikologinja Tatjana Gregorič.

SPOMIN NA RUDO JURČECA

V Ormožu so se 3. in 4. novembra spomnili 90-letnice rojstva in 20-letnice smrti časnikarja in pisatelja Rude Jurčeca. Prireditelja – občina Ormož in Knjižnica Frana Ksaverja Meška – sta tudi izdala izbor 36 Jurčecevih spisov, ki so v Argentini izšli v Glasu Slovenske kulturne akcije, dokler je bil njen predsednik, nato v Siju slovenske svobode, ki ga je izdajal, pa tudi v Meddobju in Zbornikih Svobodne Slovenije. Pod naslovom Blaženost in bridkost zapisanih besed ga je uredil prof. Alojzij Geržinič iz Buenos Airesa.

V Ormožu so priredili tudi literarni večer, odprli razstavo in odkrili doprsni Jurčecov kip, ki ga je izdelal Viktor Gojkovič.

Abonmajska sezona Glasbene matice

V Kulturnem domu v Trstu je bil 9. novembra prvi koncert nove abonmajske koncertne sezone Glasbene matice. Nastopil je Pihalni orkester Slovenske policije pod vodstvom Milivoja Šurbka. Kot solisti so nastopili čelist Miloš Mlejn, pianist Stojan Gorišek in klarinetist Aljoša Deferr.

Dr. Vojko Arko 75-letnik

Slovenski javni delavec, planinec in planinski pisatelj dr. Vojko Arko, ki rad sodeluje tudi z našo revijo, je junija praznoval 75-letnico v Bariločah v Argentini.

V okolici Bariloča pa so slovenski planinski in smučarski navdušenci priredili 30. septembra že 40. slovenske smučarske tekme za otroke in odrasle. Tekmovalcev je bilo 24.

ROMANJE V MIDLAND

Številni Slovenci iz Kanade in ZDA so se 10. septembra udeležili tradicionalnega romanja v Midland, kar je povezano s spominom na po vojni pobile slovenske protikomuniste. Na slovesnosti so spregovorili Stane Pleško, slovenski veleposlanik Marjan Majcen in pa rešenec iz kočevskega brezna Franc Dejak.

Rudolf Smersu 90-letnik

V Argentini je 15. novembra praznoval 90-letnico nestor slovenskih zdamskih politikov Rudolf Smersu. Čeprav je opešal in izgubil vid, še vedno zelo živo sledi vsemu slovenskemu dogajanju, saj mu svojci, s katerimi živi, prebirajo zdamsko, matično, a tudi zamejsko časopisje. Rodil se je v Ljubljani, doštudiral pravo in se posvetil sindikalnemu in političnemu delu. Že pred vojno je zagovarjal strogo protikomunistična stališča. Leta 1933 je postal član štirinajsterice, ki je ilegalno vodila Slovensko ljudsko stranko. Leta 1938 je bil izvoljen v beograjski parlament kot poslanec za Ljubljano-okolico. Med vojno je bil v letih 1941-43 vodja Slovenske knjige in med vodilnimi predstavniki SLS v protikomunističnem taboru.

V Argentino je došel leta 1948 iz begunskih taborišč v Italiji, kjer je spet zavzemal vodilna mesta. V Argentini je veliko pisal in predaval, dejaven je bil v slovenskem domu v San Martinu in v Počitniškem domu dr. Rudolfa Hanželiča. Pri organizaciji in listu Družabna pravda, ki sta širila družbeni nauk Cerkve, je bil središčna osebnost. Po smrti Miloša Stareta je bil na predlog SLS v zdomstvu izvoljen za predsednika Slovenskega narodnega odbora, dokler se ni ta razpustil po demokratizaciji v Sloveniji. V zdamski politiki se je zavzemal za samostojno slovensko smer.

Slovenska
družina
ima
na mizi
mladiko

Boris Pahor v osrednjem dnevniku "Delo"

Književni listi so v četrtek, 30. novembra, objavili daljši pogovor z Borisom Pahorjem ob izidu njegovega romana *Spopad s pomladjo v francoščini* in knjige dnevnikov *Slovenska svatba*. Vprašanja je tržaškemu pisatelju postavil časnikar **Jože Horvat**. Ker se Pahor v svojih odgovorih pronicljivo pogloblja v probleme, ki nas še vedno žulijo, je prav, da z vsebino pogovora seznanimo tudi slovenske bralce v Italiji. Tu ponatiskujemo odgovora na zadnji dve vprašanji, ki zadevata položaj Slovencev v Italiji.

(Ur.)

Kako danes vrednotite položaj Slovencev v Italiji? Kje smo ta čas s Kosovelovo mislijo – ki ste jo pogosto poudarjali – o skupnem slovenskem kulturnem prostoru?

Paradigma, imenujmo jo tako, *enotni kulturni prostor* je pravzaprav kompromisna izbira v zameno za strnjeno, zedinjeno perspektivo slovenstva v razmerju do sveta. Lahko bi tudi rekli, da gre za umik pred obsodbo, da negujemo nacionalistične težnje. Ideološko načrtovanje je bilo (in je še) zmeraj v zasedi. In od tod tudi položaj slovenskih ljudi zunaj državnih mej prejšnje in sedanje slovenske republike. Vendar, za razločno razumevanje nekdanjega in sedanjega položaja je potreben kratek uvod. Nič novega seveda. A videti je, da marsikdo v Sloveniji nekaterih izhodišč ne pozna, medtem ko marsikdo šreno nalašč zameša, prenovitveni kadri pa – pri vas in pri nas – vztrajajo pri svojih pozicijah.

Zmagovita komunistična stranka je po vojski pri nas hotela imeti politični monopol (kot na Koroškem), tako da so se počasi začele oblikovati grupacije, ki niso sprejemale totalitarnega sistema. Živelimo pač v demokratični državi. No, do leta 1954 je nekako šlo, ker so slovenski komunisti vodili *Neodvisno socialistično zvezo*, ki je bila v bistvu slovenska; ko pa je bila nakazana priključitev Trsta k Italiji, je Boris Kraigher predlagal vstop slovenske leveice v italijanske leve stranke. Tako je argumentiral:

Tudi če bi "imeli socialistično politiko manjšine, bi bila (to) vendarle nacionalistična politika manjšine". In še: "Če boste ostali manjšinska politična stranka, bodo v njej ostali samo konservativni kmetje, ki sedijo na koščku zemlje in se zadovoljujejo z nacionalnimi pravicami in več ne zahtevajo." Težiti bi bilo treba za tem, da se kot "komunisti orientirate na tisto organizacijo, ki vam je najbližja, in da v tej organizaciji postavite pred sebe kot glavni problem, problem, ki se nanaša na celotno Italijo in borbo italijanskega ljudstva za drugačno Italijo".

"Seveda", pravi še Kraigher, "je jasna stvar, da vam bodo slovenski nacionalisti očitali, da ste izdajalci slovenstva in da vam je socializem več kot slovenstvo ter da ste postali priveseček italijanskih strank itd. Ampak s temi očitki in klevetami je po mojem mnenju treba stopiti v frontalno borbo, ne pa pustiti, da bi vas taki očitki speljali v politiko, ki vodi v neuspehe."

Poleg tega odhoda slovenskih levičarjev ("komunistov, socialistov, demokratov") v italijanske stranke pa Kraigher

Boris Pahor.

predlaga ustanovitev *kulturno gospodarske zveze* ali *Zveze slovenskih kulturnih in gospodarskih organizacij*, ki naj bo, poudarja, "organizacija v vaših rokah", saj bo "potrebna za borbo proti slovenski reakciji in za vaš položaj v italijanskem političnem življenju".

To je v skrajšani obliki bistvo teksta, stenografskega zapisa po srečanju Mihe Marinka in Borisa Kraigherja s tržaškimi odgovornimi "tovariši". Kdor želi, si lahko celotni dokument prebere v ponatisu *Odiseja ob jamboru*, Založba Lipa, Koper 1994. V tem tekstu je namreč jedro težav, v katerih so slovenski ljudje in njihove organizacije v Italiji in Avstriji.

Seveda se je marsikaj spremenilo od časov, ko je Kraigher megalomansko prerokoval vpliv slovenskih komunistov na italijansko politično življenje; ostaja pa resnica, da je forum, ki se je tedaj ustanovil po njegovem načrtu, pri nas *vladal* nad slovenskim življenjem do rojstva slovenske demokracije. Kot depandansa ljubljanskega političnega centra je za to imel sredstva, ustanove, dnevnik, itd. No, in ker zdaj mora sredstva deliti, mu ni prav, da so v

Sloveniji tudi faktorji, ki nadaljevanju poprejšnjega trenda niso naklonjeni. Toži nad tem, da ni več tiste enotnosti, ki je tako lepo delovala ves povojni čas...

Tako je zdaj eno izmed poglavitnih vprašanj usoda *Primorskega dnevnika*, ki je prešel v novo slovensko dobo, ne da bi poravnal račun za desetletja oligarhije, politične in ekonomske, tistega foruma, ki naj bi bila krovna organizacija, katere je bil glasilo. Čez noč je postal liberalno demokratično glasilo, ki da ne bo spremenilo svojega statusa, ker da ima za sabo tradicijo itd. itd. O vsem seveda odloča sam, za predstavnike kulture (razen za poslušne) mu ni bilo nikdar mar in mu še danes ni. Razne pisce glos raje išče v ljubljanskem gremiju; kot da bi nas zanimalo mnenje kakega Mileta Šetince o poljskih volitvah ali Petra Božiča o Janši, ko pa vsakdo izmed nas ve, kako o njem sodi *Primorski* ali ljubljanska *Republika*.

Tako lahko na vaše vprašanje zdaj odgovorim, da je potrebno, z modro pomočjo ljudi v Sloveniji, najti izhod iz dileme, ki je nastala ob koncu monopola *Slovenske kulturno gospodarske zveze* in njenega glasila, ko pa se uveljavlja tisti del slovenskega prebivalstva, ki doslej ni mogel do besede ne do učinkovitega delovanja. Zvestoba osvobodilnemu boju ne more biti argument za oligarhično nadaljevanje neke vloge, v osvobodilni boj so šli ljudje, ki mu ostajajo zvesti danes prav kot takrat, a so za pluralizem – tudi za Janšo, če treba – zato želijo in pričakujejo, da bo *enotni kulturni prostor* zdaj končno dosežek treznega sporazumevanja, pri katerem bi Slovenija nastopala državniško, *kot poprej ni*. To je treba poudariti, ker danes tudi *Slovenska kulturno gospodarska zveza* zahteva državniško razmerje, medtem ko je poprej to razumevala tako, da je bil *Primorski dnevnik* na strani države Slovenije, ko je obsojala Blažiča in Miklavčiča, ko je zganjala politične pogrome zaradi Kocbekovega intervjuja. *Slovenski kulturni gospodarski zvezi* prav tako kot eminentam pri *Primorskem dnevniku* je treba razločno povedati, da – če hočejo ostati zvesti tezam Borisa Kraigherja – naj ne računajo na slovensko državniško podporo – po tisti poti naj, če želijo, stopajo sami.

Izteka se leto zmage nad fašizmom. Kaj lahko kot nekdanji taboriščnik oziroma udeleženec odpora poveste o tem pojavu (fašizmu), ki je v marsičem determiniral vaše delo: kakšne so razsežnosti neofašizma v Italiji, ki se lahko zlasti slabo odražajo na slovenski skupnosti? In ker se o pojavih (novega?) fašizma razpravlja tudi v intelektualnih krogih ne le v Italiji – kje so nastavki zanj, in za kakšne razprave po vašem mnenju gre?

O italijanskem neofašizmu je treba najpoprej reči, da mu je uspešen razvoj poleg drugih razlogov omogočala potuha, ki jo je Zahod dajal početju fašizma tako pred drugo svetovno vojno (Abesinija) kot še posebno med njo. Tako ni niti eden izmed italijanskih vojnih zločincev prišel pred sodišče, medtem ko je Nemčija zaradi zločinov nacizma doživela splošno osramotoitev. Tako je šel na primer v zgodovino francoski Oradour, evropska javnost pa nič ne ve o upepeljenih slovenskih vaseh, o rabskih okostnjakih, o obstoju vseh drugih taborišč. Še več, v strahu pred napredovanjem levice so imeli italijanski skrajni desničarji podporo tajnih služb. To prihaja zelo jasno na dan prav te dni. Zato je razumljivo, da si zdaj, ko je umanjkal

vpliv sovjetskega bloka, tudi neofašizem skuša popraviti zunanji videz; tako doživlja svojo prenovitev.

Na dlani je, da je poleg navedenega položaja pri nas ustvarjal neofašizem še posebno ugodno ozračje za učinkovito delovanje. Predvsem se je lahko cepil na tradicionalni odklon dobršnega dela meščanstva do slovenske identitete. Prav tako se je lahko spojil z ostanki iredentizma ob spremembi državnih mej. Najbolj pa je lahko vplival na sentiment ljudi s poudarjanjem politično-ideoloških likvidacij 1945. leta, fojbe, izginitev, usode istrskih beguncev. Žal so po zadnjih volitvah predstavniki take politike prišli v parlament in začeli pogojevati notranje in zunanje državno ukrepanje.

Vključitev v italijanske levičarske stranke je na drugi strani oslabilo slovensko homogenost s tem, da je odločanje preložila na italijanske centralne komiteje. Tako nesrečne odločitve niso sprejeli Južni Tirolci, čeprav jih je četrtr milijona. Prav tako so se Valdostanci zbrali ob *Union Valdôtaine*, ki je podobna naši Slovenski skupnosti. Glede stalinističnega početja 1945. leta pri nas nista ne oblast v Sloveniji ne tukajšnji njen forum zavzela odkritega stališča, jasne obsodbe. Prav tako ni slovenska država doslej prikazala Evropi predvojnega in medvojnega rimskega barbarstva, ki mu je revolucionarno obračunavanje 1945. leta *sledilo*. Tako so 100.000 slovenskim in hrvaškim beguncem v fašističnih letih *sledili* povojni istrski begunci. Seveda bi bilo dosti lepše pozabiti na preteklost in graditi skupno prihodnost, vendar je proti pravici, resnici in dostojanstvu, da ena stran uporablja zločine za svojo politiko in Evropi prikazuje Slovence kot delinkvente, druga pa ponuja prijateljstvo in Prešernovega soseda mejaka. Tako v tem smislu *Primorski dnevnik* ponatiskuje pogovor z nekdanjim veleposlanikom Markom Kosinom!

Prav gotovo smo vsi za dobro sosedstvo, za prijateljstvo, vendar se dobra prijateljstva gradijo na moralni, etični ekvivalentnosti partnerjev; slovenska stran ponuja roko z obrambnega stališča, hkrati pa se levi del zanaša na podporo levice, namesto da bi prerasel ideološki koncept in nastopil z ne-levico v imenu slovenstva. Tako smo nemočni ob zahtevah skrajne italijanske desnice kakor tudi ob rimskem zavlačevanju. In tako *Primorski dnevnik*, na primer, sproti poročila o vsem, kar je v zvezi z osvobodilnim bojem, ni pa še odkril – ali ne mara odkriti – da je prav njegova zvestoba Kraigherjevi tezi tista mina, ki je raznesla – ali raznaša – uporno strnjeno slovenskega prebivalstva na primorskih tleh.

Vendar pa ni res, da "smo vsi demoralizirani", kot trdi v intervjuju, objavljenem v *Delu* ter povzetem v *Primorskem dnevniku* nekdanji veleposlanik v Rimu Marko Kosin. Naše kulturno življenje je nadvse živahno, dosegamo uspehe, tisti del skupnosti, ki desetletja ni imel sredstev, pa doživlja pravo renesanso. Plat zvona pa kar naprej bije predstavništvo tistega foruma, ki je živel kot bogatin ob siromaku. Zato si *Primorski dnevnik* nič ne pomišlja, da, ko ima priložnost, ugotovi, čeprav z besedami Marka Kosina, da: "*Kar zadeva manjšino, ji je republika Slovenija, odkar smo samostojni, naredila več škode kakor fašizem*". Taka pošastna izjava, ki kaže, kako zvest je nekdanji "liniji" Marko Kosin, priča tudi, kako zvest je prejšnji "liniji" dnevnik, ki naj bi bil časnik za vse slovenske ljudi v deželi Furlaniji Julijski krajini. In kako malo mu gre za moralno skupnost, ko brani svoje ideološke in materialne interese.

Slovenska radijska beseda na tujem *Ines Škabar*

Da je slovenska beseda prisotna na številnih radijskih postajah v svetu, je bolj ali manj znano, najbrž pa le malo kdo ve, kako izgledajo slovenske oddaje na radijskih postajah v tujini. Ta ugotovitev nas je letos spomladi privedla do odločitve, da na Radiu Trst A, kjer sem zaposlena, v okviru opoldanskega radijskega pasu **Iz studia z vami** poslušalcem posredujemo neke vrste odblesk oddaj v slovenščini, ki so bile ali so na sporedu na radijskih postajah od Washingtona do Moskve. Zamejstva nismo upoštevali.

Beseda je dala besedo in tako se je v našem uredništvu nabralo kar precej naslovov: k sodelovanju pa seveda nismo mogli povabiti vseh, to pa izključno zato, ker nam je radijski prostor strogo odmerjen; tako smo sklenili, da vzamemo najprej v poštev tiste postaje, ki sodijo pod državno okrilje, nato pa smo se odločili še za tiste, ki delujejo na lokalni ravni. Dolge tri mesece je trajalo popisovanje, telefoniranje, pošiljanje faksov, naposled pa so na sedež Radia Trst A le dospeli toliko pričakovani prispevki.

Zvočne zapise in pogovore s slovenskimi uredniki iz številnih uredništev v tujini smo razvrstili nekako takole: prve tri dni v tednu so poslušalci lahko slišali odlomke iz nekaterih slovenskih oddaj, ki so na sporedu širom po Evropi, proti koncu tedna pa smo predstavili slovenske oddaje v ZDA, Avstraliji in Argentini.

BBC v Londonu

Ko je bila na vrsti Anglija, je bil gost v našem studiu Brane Kastelic, namestnik glavnega urednika slovenske redakcije BBC v Londonu. Povedal nam je, da je bilo na BBC leta 1939 ustanovljeno jugoslovansko, med vojno, leta 1941, pa je nastalo samostojno slovensko uredništvo. Takrat sta bili v njem zaposleni dve osebi, s časom se je krepilo, tako da dela danes tam 6 oseb. Med temi so štiri redno zaposlene, ostali dve pa pogodbeno. Na BBC imajo 5 ur in 15 minut slovenskega programa na teden, in sicer dvakrat na dan poročila, vsak večer pa je na sporedu tudi polurna oddaja, ki vsebuje prispevke informativnega značaja, komentarje o aktualnih mednarodnih dogodkih, rubrike o kulturi, znanosti, gospodarstvu, ob sobotah pa preko uspešnega jezikovnega tečaja pomagajo poslušalcem pri učenju angleščine. Po daljšem pogovoru z Braneom Kastelicem se je Radio Trst A točno opoldne, ko je zazvonil znameniti BIG BEN, povezal z angleško prestolnico, odkoder smo prenašali njihovo 6-minutno oddajo.

Švedski radio

Kako zveni slovenska beseda po radiu v Skandinaviji, nam je pripovedovala Jasna Carlen, ki že 15 let dela na Državnem švedskem radiu v Stockholmu. Povedala nam je, da deluje slovenska redakcija v okviru takoimenovane manjšinske ali etnične redakcije, v kateri imajo svoj prostor tudi Poljaki, Grki, Čehi, Južnoameričani, Perzijci in predstavniki drugih narodov. Slovensko uredništvo deluje v sklopu jugoslovanskega, čeprav ima svojo avtonomijo in svoj proračun. Ker se denarna sredstva iz nekoč radodarne švedske državne blagajne nezadržno krčijo, je slovenščini na tamkajšnjem radiu odmerjenih le borih 10 minut na teden. Kljub temu, da je njihov program časovno

tako okrnjen, si prizadevajo, da bi rojake na Skandinavskem polotoku redno obveščali o življenju v Sloveniji, da bi jih seznanjali z delovanjem tamkajšnjih slovenskih društev in z dogajanjem na mednarodnem prizorišču.

Deutsche Welle

Kolega Saša Petelin z Radia Deutsche Welle Köln je poslal obširen prispevek, ki je bil neke vrste presek skozi njihove slovenske oddaje. Povedal je, da je Radio Deutsche Welle lani praznoval 30-letnico obstoja in da je ta radijska postaja most sporazumevanja med Nemčijo in Slovenijo. Njihova prva naloga pa je, da slovenske poslušalce objektivno in izčrpno seznanjajo z dogajanjem v Nemčiji.

Iz nemško govorečega prostora se nam je predstavil tudi OFFENER KANAL BERLIN (Odprti kanal Berlin): urednica slovenskih oddaj na tem radiu, gospa Danijela Marija Žula, je pripravila reportažo o njihovi radijski postaji in o življenju slovenskih rojakov v Berlinu. OKB oddaja mesečno dve uri radijskega in dve uri televizijskega programa v slovenščini. V svojih prispevkih pa uredniki obravnavajo politične, gospodarske in kulturne teme.

Vatikanski radio

Bogato zgodovino Radia Vatikan je v svojem prispevku opisal pater Pavel Leskovec, dolgoletni glavni urednik slovenskih oddaj na Vatikanskem radiu. Spomnil je, da segajo začetki Radia Vatikan v leto 1931, ko je papež Pij XI. ob prisotnosti Guglielma Marconija in številnih visokih osebnosti Svetega sedeža uradno odprl postajo ter ganjen prebral svojo prvo radijsko poslanico vsemu svetu. Radio oddaja v 37-ih jezikih, med njimi tudi v slovenskem; prvi je v slovenščini prek Vatikanskega radia na veliko noč 1931 leta govoril tedanji študent na rimskem nemškem cerkvenem zavodu Germaniku, pozneje pa mariborski škof, Maksimilijan Držečnik. Redne oddaje so se pričele, kolikor je znano, leta 1948 na pobudo patra Antona Prešerna. Na začetku so bile oddaje dvakrat, potem trikrat na teden, od leta 1970 pa so vsakodnevne. Oktobra 1994 je postal glavni in odgovorni urednik slovenskega sporeda na tem radiu jezuitski pater Janez Sraka, ki se nam je v živo oglasil v program.

Radio Moskva

O slovenskih oddajah na Radiu Moskva je pripravila daljši prispevek Tanja Komisarova, ki je preko 20 let vodila oddaje v slovenščini na moskovskem radiu. Pripovedovala nam je, da so se oddaje za Slovenijo iz Moskve začele leta 1941. Glas Moskve, ki so ga takrat poslušali na skrivaj, je imel veliko poslušalcev. Preko 50 let se je vsak večer razleglo v eter: "Tukaj Radio Moskva. Začenjamo oddajo za slovenske poslušalce..." Ta radijska postaja je oddajala v več kot sto jezikih za 70 držav sveta. Slovenski radijski prostor na moskovskem radiu sta poleg Tanje Komisarove oblikovala še dva napovedovalca – moški in ženska – oba Slovenca, ki zdaj živita v Moskvi, kjer imata družino.

Ob koncu svojega prispevka je Tanja Komisarova s kančkom grenkobe ugotovila, da so slovensko oddajo pred

kratkim ukinili, tako kot celo vrsto drugih oddaj v tujih jezikih.

V Združenih državah

Poslušalci Radia Trst A so lahko slišali, kakšne oddaje pripravljajo slovenski uredniki v ZDA, Argentini in Avstraliji.

Naša sogovornica po telefonu je bila tudi gospa Iza Kralj, ki je bila v prvih povojnih letih članica Radijskega odra v Trstu, zdaj pa živi z možem Ladom Kraljem v Milwaukeeju, v Michiganu, in tam skrbi za slovenske radijske oddaje. Vladislav Kralj je namreč daljnega leta 1963 začel urejati slovensko radijsko uro, med katero predvajajo govorne prispevke z različno vsebino, vse pa prepleta slovenska glasba. Ta oddaja je bila nekoč na sporedu ob nedeljah, pred petnajstimi leti pa so jo premaknili na soboto in tako je ostalo vse do danes. Radijsko uro v slovenščini prenaša lokalna postaja šolske uprave, ki daje ob sobotah prostor tudi drugim narodnim skupnostim, živečih v ZDA. Gospa Iza je želela poudariti, da priskoči včasih njej in možu na pomoč tudi hčerka. V slovenski radijski uri posredujejo čestitke, obvestila o prireditvah po slovenskih društvih. Oddaja je v celoti slovenska, le če kdo posebej zaprosi, posredujejo voščila ali oglase dvojezično, v slovenščini in angleščini.

Slovensko uredništvo Glasa Amerike nam je predstavila odgovorna urednica, Alenka Adamič Richardson. Redakcija je sicer maloštevilna, saj sta v njej poleg odgov. urednice zaposleni še dve honorarni dopisnici, imajo pa tudi dopisnico v Ljubljani.

Slovenske oddaje so se pričele pred 50 leti, ko je začel oddajati Glas Amerike. Gospa Alenka Adamič Richardson nam je povedala, da so včasih oddajali na kratkih valovih, odkar se ti valovi ukinjajo, pa so se povezali z lokalnimi radijskimi postajami v Sloveniji, ki prenašajo njihov program. Ta radio deluje v okviru Ameriške državne agencije za informacije; le-ta ima sedež v Washingtonu. Glas Amerike oddaja v 45ih svetovnih jezikih, razpolaga s široko mrežo dopisnikov in honorarnih poročevalcev, ki poslušalce redno obveščajo o dogajanju v posameznih matičnih državah. Stalna uredništva imajo v Ženevi, Londonu, Kairu, na Dunaju, v Jeruzalemu, Moskvi, Pragi in drugod po svetu. Slovenski program Glasa Amerike oddaja vsak dan 10-minutna poročila, v večernih urah pa je na sporedu polurna informativna oddaja, ki vsebuje intervjuje, podrobna poročila o dogajanju v svetu, rubrike o znanosti, gospodarstvu in kulturi.

O slovenskih radijskih sporedih v Chicagu nam je podala izčrpno sliko gospa Corinne Leskovar, ki se je konec junija mudila v Trstu s skupino urednikov in časnikarjev slovenskih medijev iz tujine. V Chicagu živeti Slovenci imajo od leta 1950 eno uro radijskega sporeda na teden, in sicer ob petkih zvečer. V tem slovenskem kotičku poročajo o delovanju tamkajšnjih slovenskih društev, o aktualno-političnem in kulturnem življenju v Sloveniji, posredujejo reklamne oglase, predvsem pa vrtijo veliko zabavne glasbe, saj je njihov namen, da bi poslušalce razvedrili, še zlasti pa, da bi povezovali Slovence v tistih krajih.

Slovenske oddaje v Chicagu potekajo že skoraj 45 let, zdaj pa so, kot nam je obrazložila gospa Leskovar, ravno v nekem prelomnem obdobju. Pri Chicagu so ravno zgradili nov Dom in v tej stavbi naj bi imeli tudi oni svoje prostore za radijsko delo; od tega si seveda veliko obe-

tajo. Njihova šibka točka pa je v tem, da je oddajno območje radijske postaje sila omejeno, tako da signal ne doseže nekaterih predelov v okolici Chicaga. Kljub temu, dodaja gospa Leskovar, imajo širok krog poslušalcev, saj računajo, da jih je približno 5.000.

O radijskih sporedih v Clevelandu smo zbrali te podatke: v telefonskem pogovoru nam je profesor Vinko Lipovec povedal, da dr. Milan Pavlovčič tam že dolgo let vodi oddajo "Pesmi in melodije iz lepe Slovenije". Ta radijska srečanja s poslušalci so bila nekoč na sporedu vsak večer, zdaj pa so le dvakrat v tednu. Izvedeli smo tudi, podatka sicer nismo preverili, da je v Clevelandu gospod Anton Lovriša pred časom začel s poskusno oddajo v slovenskem jeziku. Na sporedu je, baje, enkrat na teden.

Buenos Aires

Glede Južne Amerike gre povedati, da pripravljata v Buenos Airesu urednika Ana Ličen in Mirko Vasle enkrat v tednu oddajo "Okence v Slovenijo". Pobudo zanjo je dal pred sedmimi leti gospod Albert Čuk. Po njegovi smrti, februarja leta 1993, so skrb za oddajo prevzeli njegovi sodelavci. Oddaja, ki se je sprva imenovala "Slovenski kotiček", je na sporedu vsako soboto med 14. in 15. uro po radiu La Ret v Buenos Airesu. V njej seznanjajo poslušalce z delovanjem rojakov v Argentini, vsakič pa se jim živo v program oglasi poročevalec iz Ljubljane. Vsi, ki oblikujejo slovenski radijski prostor na tej postaji, opravljajo to delo brezplačno. Urednike so med postankom v Argentini obiskali številni ugledni gostje, na primer koprski škof Metod Pirih, državni sekretar za Slovence po svetu Peter Vencelj, književniki Drago Jančar, Boris Pahor, Alojz Rebula in mnogi drugi.

Avstralija

Daljši zvočni zapis o slovenskih radijskih sporedih v Avstraliji je pripravila Elica Rizmal, urednica slovenskega programa na radiu Special Broadcasting Service iz Melbourne. V prispevku smo lahko poslušali pogovore s številnimi rojaki, ki so si za svojo drugo domovino izbrali tako imenovano "deželo kengurujev".

Naj se na tem mestu zahvalim vsem, ki so mi pomagali pri uresničevanju niza oddaj: odgovornemu za programski oddelek na Radiu Trst A Filibertu Benedetiču, kolegici Mirjam Koren, časnikarju Ivu Jevnikarju, kolegici Martini Repinc in odgovornemu za informativne oddaje na naši radijski postaji Saši Rudolfu.

Dragocena izkušnja in spodbuda

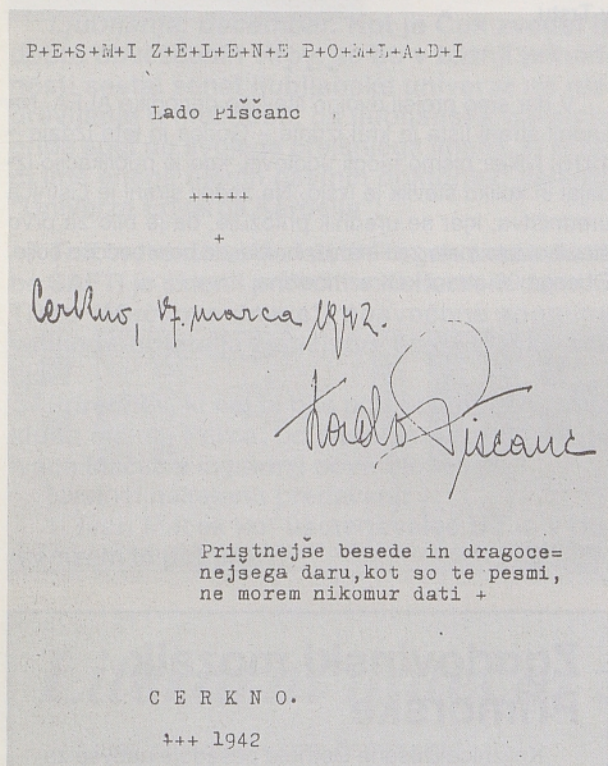
Navezati stik s slovenskimi radijskimi uredniki v tujini je bila nadvse prijetna in zanimiva izkušnja, saj sem tako lahko spoznala, v kakšnih pogojih sploh delajo naši kolegi širom po svetu. Nekateri med njimi so zadnje čase vse bolj na prepihu, ker jim državne radiotelevizijske hiše režejo vedno tanjši kos kruha, krčijo se finančna sredstva, namenjena raznim narodnim skupnostim. Poudarila bi tudi, da pripravljajo številni rojaki slovenske oddaje popolnoma brezplačno, izključno iz ljubezni do materinega jezika, saj predstavlja za mnoge izmed njih tista urica (ponekod tudi manj) slovenskega programa na teden pravzaprav edino vez s slovensko besedo, z domovino.

Naj pričujoči prispevek končam s skromno željo, da bi bil ta prvi stik z radijskimi kolegi v tujini le začetni korak na poti plodnega sodelovanja.

V več kot desetletnem delovanju naše knjižnice nam je uspelo zbrati zelo veliko knjižnega gradiva, ki bi bilo v ponos marsikateri tudi bolj znani in uveljavljeni knjižnici. Predvsem smo ponosni na naš knjižni fond slovenskega zdomskega ti-ska, ki se stalno dopolnjuje in izpopolnjuje z novimi pridobitvami, ki nam stalno prihajajo iz raznih krajev sveta, pa tudi z zamenjavami s slovenskimi knjižnicami v Sloveniji. Število knjižnih enot se približuje številki 7.000. Poleg tega pa imamo v naših skladiščih še precej knjižnega materiala, ki je še v neobdelanem stanju in katerega bomo skušali čimprej inventarizirati, ga obdelati in postaviti na police, tako da bo dostopno občinstvu. Vsako leto povprečno inventariziramo 500 knjižnih enot, kar je za knjižnico, ki nima niti ene osebe zaposlene in je vse delo amatersko, vsekakor velik uspeh. Prav bi bilo, da bi Slovenska prosveta, ki je lastnica knjižnice, poskrbela, da bi dobila osebo, ki bi nekaj ur dnevno honorarno delala v knjižnici.

Med darovi, ki jih prejemamo od naših dobrotnikov, se včasih znajdejo tudi knjige in časopise, ki so prava redkost, včasih tudi unikati in zato imajo neprecenljivo vrednost ne samo za našo knjižnico, temveč za celotno slovensko kulturno področje. Ob tej priliki se obračamo na vse zavedne Slovence, kjerkoli živijo, naj še darujejo knjižno gradivo (knjige, časopise, vabila, plakate, arhive) naši knjižnici in tako omogočijo, da izpopolnimo naš knjižni fond.

V tej številki Novic knjižnice Dušana Černeta želimo opozoriti na nekatere raritete, ki jih hranimo v naših arhivih.

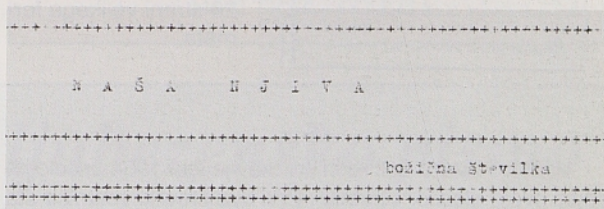
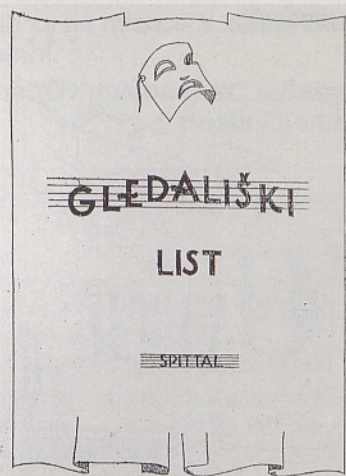
Med najbolj dragocenimi primerki knjižnega gradiva, ki ga poseduje naša knjižnica je vsekakor pesniška zbirka pokojnega župnika Lada Piščanca "Pesmi zelene pomladi". Zbirka obsega 48 listov in je bila izdana v Cerknem, leta 1942 in sicer razmnožena na pisalnem stroju. Na naslovni strani je lastnoročen podpis avtorja, kraj izdaje in datum 17. marca 1942. Na naslovni strani je tudi pesnikovo posvetilo: "Prijetnejše besede in dragocenejšega daru, kot so te pesmi, ne morem nikomur dati".

* * *

Knjižnica Dušana Černeta ima dve številki gledališkega lista, ki sta izšli v taborišču v Spittalu v Avstriji.

Prvi gledališki list je izšel 6. decembra 1946 ob obletnici UNRRE TEAM 330 "UNRRA med nami". Spored slavnostne predstave je obsegal nastope orkestra, mešanega pevskega zbora, moškega pevskega zbora, ženskega

pevskega zbora, recitatorjev, nastop učencev otroškega vrtca, šolske mladine in priložnostne govore. Drugi gledališki list je izšel januarja 1947 s pregledom dosedanjega dela in priprav na novo premiero igre Pavla Golja "Petrčkove poslednje sanje". Obe številki gledališkega lista sta ciklostilirani in obsegata prva 20 strani, druga 8 strani.

Za božič leta 1947 so slovenski bogoslovci, ki so obiskovali bogoslovje v Gorici, izdali enkratno številko svojega glasila "Naša njiva". Glasilo je izšlo v nekaj tipkanih izvodih in obsega 17 strani. V uvodu "Beseda v pojasnilo" so bogoslovci napisali sledeče: Naša njiva je naredila danes svoj prvi korak, preprost, morda še negotov. Rodila ga je potreba sedanjega časa. Slovenski primorski bogoslovci smo razkropljeni; in še malo nas je. Slovenske matere sinovi smo in iste ideale nosimo v sebi. A nas bogoslovce ne družijo samo jezik in črna suknja, temveč smo kakor mladike velikega duhovniškega drevesa in še posebno mladike iste slovenske duhovniške veje.

* * *

V našem arhivu imamo dve številki Demokratične Slovenije, ki sta bili izdani v taborišču v Lienzu in sicer kot Okrožnice slovenskih političnih izseljencev kraljevine Jugoslavije. Okrožnica št. 5 z dne 16. maja 1945 in Okrož-

DEMOKRATIČNA SLOVENIJA

Lienz 17. maja 1945.

6.

Okrožnica slovenskih političnih izseljencev kraljevina Jugo-Slavije.

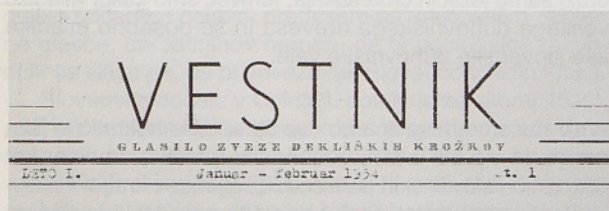
nica št. 6 z dne 17. maja 1945. Obe okrožnici sta razmnoženi na pisalnem stroju.

V drugi okrožnici z dne 17. maja je glavni članek "Vprašanje Trsta in Koroške", kjer avtor piše sledeče: "Vprašanje Trsta, Primorja in Koroške ni danes samo najvažnejše slovensko vprašanje, temveč svetovno. Zato bomo podali v tej številki nekaj glasov svetovnega radia, ne da bi politični problem komentirali, temveč samo svoje prijatelje o njem informirali".

V začetku šolskega leta so dijaki slovenske gimnazije v Trstu izdali eno številko dijaškega lista CVETJE. List je izšel 1. XI. 1948, ilustriral in prepisal ga je Adi Daneu. List krasijo lepe ilustracije in obsega 20 strani velikega formata.

Vodstvo Zveze dekliških krožkov je leta 1954 pričelo dajati svoje glasilo "Vestnik". Prvi dve številki vestnika sta razmnoženi na pisalnem stroju, ostale številke pa ciklostilirane. Vodstvo Zveze dekliških krožkov je v uvodu 1. številke napisalo sledeče: Stalna vez med vodstvom Zveze dekliških krožkov in posameznimi krožki je neobhodno potrebna, če hočemo, da bomo res vse ena družina in bomo skupno rasle v strumno organizacijo. K tej povezanosti naj pripomore tudi ta naš listič, ki ga bomo pošiljali vsem dekliškim krožkom včlanjenim v Zvezo. Dajal bo smernice, prinašal vesti iz dekliških vrst po svetu ter obveščal o življenju posameznih krožkov.

Pokojni profesor Jože Peterlin je pred mnogimi leti daroval Slovenski prosveti v Trstu kompletno izdajo Dijaškega lista, ki ga je prepisoval in ilustriral Adi Daneu. Slovenska prosveta je Dijaški list odstopila knjižnici, kjer je varno shranjen. List je izhajal leta 1948 in izšle so 3 številke. List je lepo ilustriran in so ga izdajali dijaki slovenske gimnazije v Trstu.

V dar smo prejeli dvojno številko periodike ALFA. Na zadnji strani lista je kraj izdaje – Gorica in leto izdaje – 1910. Nikjer nismo mogli ugotoviti, kdo je publikacijo izdajal in koliko številke je izšlo. Na zadnji strani je Listnica uredništva, kjer se urednik pritožuje, da je bilo za prvo številko zelo malo zanimanja, in upa, da bo v bodoče bolje. Obsega 20 strani kot razmnožina.

Zgodovinski mozaik Primorske

Knjižnica Dušana Černeta poseduje nadvse zanimivo delo pokojnega tomajskega župnika Albina Kjudra: Zgodovinski mozaik Primorske. S posebnim poudarkom gornjega Krasa. Zbral in sestavil Albin Kjuder – tomajski župnik. Publikacija obsega preko 600 strani velikega formata. V uvodu, ki ga je napisal avtor 12. oktobra 1960, pravi sledeče: V tem delu je zbrane nekaj kronike v obliki zgodovinskih zrn iz mnogih primorskih krajev: od Predila do Pule in od Postojne do Trsta in Soče. Nabral sem jih po raznih listih in revijah, koledarjih in zgodovinskih knjigah in po škofijskih listih teh škofij. Dodal sem tudi par svojih izvirnih spisov. Čeprav je ta Zgodovinski mozaik skromno in zelo nepopolno delce, vendar mislim, da sem z njim rešil pozabe marsikateri dogodek prejšnjih časov ter da sem osvežil in približal z njim veliko takega, kar bo mojim naslednikom in drugim znanja dobrodošlo.

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Ljubljana, december. Kot je Čuk zvedel iz dobro obveščenih virov, se bo v bližnji prihodnosti sestal senat ljubljanske univerze na razpravljanje o možnosti, da ljubljanska univerza pride spet do svojega prejšnjega imena, ki je tudi ime enega njenih častnih doktorjev, namreč "Univerza Edvarda Kardelja".

Trst, novembra. Vodstveni organ znane družbe SAFTI je sklenil prirediti v Kulturnem domu v Trstu "Mačkove dneve", posvečene spominu velikega prijatelja zamejstva Ivana Mačka-Matije.

Prireditve, ki naj bi bila pod pokroviteljstvom kluba Maksa Perca, bo skušala osvetliti vlogo Ivana Mačka v izgradnji nove Slovenije.

Naslovi nekaterih predavanj:

1. Ivan Maček kot usmerjevalec Udbe v humanizem in pluralizem

2. Ivan Maček kot velik prijatelj tržaških Slovencev

3. Ivan Maček in njegova tržaška prijateljstva
Prireditve bo dopolnjevala razstava slik, ki jih je ta veliki kulturnik zbiral, ter izlet v Kočevsko Reko, ki je po vojni bila njegovo delovno področje.

Vložena je bila vloga na italijanski konzulat v Ljubljani, ki ima zdaj Mačkovo vilo v uporabi za svoje urade, da dovoli postavitve plošče v spomin na velikega pokojnika in po možnosti dovoli ogled notranjščine njegove bivše vile.

Mali oglas: "Izdelujemo slovenske zastave z rdečo zvezdo vseh vrst in oblik, od velikih za prireditve do majhnih za na mizo. – V zalogi Stalini, Hodže in Hočiminhi.

Tekstilna družba "Dvignjena pest" – Salež, pošta Zgonik.

ZNAMKE VSEH VRST!

Prisrčno se zahvaljujem vsem, ki so doslej sodelovali z mano pri zbiranju znamk za misijone. V tekočem letu mi je uspelo nabrati z Vašo pomočjo čez 21 kg raznovrstnih ščitenih znamk. Akcija se uspešno nadaljuje, zato se še enkrat priporočam vsem, ki se zanimajo za pomoč našim skrbnim misijonarjem. Ob tej priliki želim vsem blagoslovljen božič in srečno novo leto 1996!

SAKSIDA FRANC
Ul. Biasoletto 125
34142 TRST – ITALIJA

Literarni natečaj za ljubezensko pismo

Ljubi ljubezenski pisci in pismarji!

Revija Primorska srečanja razpisuje natečaj za izvirno neobjavljeno ljubezensko pismo, ki poleg izpovedi in pripovedi o ljubezni pove tudi, da je literatura – ljubeče izbran in hrepeneče poslan izraz o (tokrat ljubezenskih!) odnosih, resnicah itd. Literarno oblikovano ljubezensko pismo naj ne bo daljše od 120 vrstic, najboljša tri besedila bojo nagrajena (50.000 SIT, 30.000 SIT, 20.000 SIT), nagrajenim in vsem drugim objavljenim tekstom pa pripada (še) siceršnji honorar. Tipkopise v treh izvodih, označene s šifro, in zaprto kuverto z avtorjevimi podatki (šifra, ime, priimek, naslov) je treba poslati **do 30.1.1996** na naslov Primorska srečanja, Cankarjeva 84, 65000 Nova Gorica, s pripisom Literarni natečaj. Tekste bo nesentimentalno in kar najbolj literarno strokovno ocenila tričlanska komisija z že izkazanim smislom za sentimentalnost, erotiko, pisanje in branje itd. Avtorje bomo obvestili o izidu natečaja na straneh naše revije v številki 178, izbrani teksti pa bojo objavljeni v eni naslednjih števil.

Ginevam od pričakovanja vaših ljubezenskih pisem. Hrepenim po pisanju o tem, da ljubezen je in mi pisma za objavo pošlje, ker je ni sram, da ljubi. Mene tudi ni, si dajem pogum!

Željno vas pozdravlja ljubezenskih pisem "potrebna"

Revija Primorska srečanja

za smeh in dobro voljo

– Oči, se spominjaš, kako si mi pri-
povedoval, da so te nekoč po krivici
vrgli iz šole?

– Da, da...

– Veš, zgodovina se ponavlja.

–O–

– Očka, ali se tudi osli poročajo?

– Tudi, tudi, sinko. In samo osli!

–O–

“Oh, ko bi bil ti vsaj katerikrat z me-
noj tako ljubezniv, kot je glavni igralec
s svojo partnerko!” vzdihne žena sredi
filma.

“Draga moja, ko bi ti vedela, kolik-
šen honorar dobi igralec za svojo lju-
beznivost!”

– Nikoli več ne bom prosil nobene
ženske, naj se poroči z menoj!

– Kako to? Ali te je katera zavrnila?

– Ne, ne! Prva, ki sem ji to rekel kar
tako za vajo, je rekla da.

–O–

– Gospod doktor, pomagajte mi!

Kjerkoli se primem, me vse boli.

– Ne prijemajte se!

–O–

Kdor ne misli, lahko posluša vsa-
kogar.

V politiki se vedno prehiteva po levi
strani.

Kdor ne dela, že ve, kaj dela.

–O–

Mala mucka se plazi proti stekleni-
ci, v kateri je slivovka. Pa jo stara mu-
ca napodi:

– Takoj stran! Premajhna si še, da
bi imela mačka!

–O–

– No, kako je bilo na tvoji popev-
karski turneji?

– Kar v redu, le v Celju je bila dvo-
rana skoraj prazna.

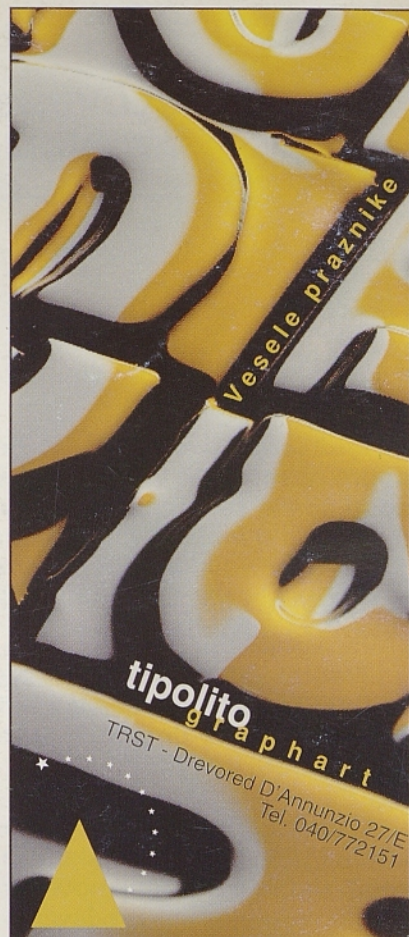
– No, to bi moral predvidevati, saj
si tam že vendar pel.

–O–

– Zdravnik mi je rekel, da imam za
svojo višino deset kilogramov preveč.

– In kaj boš storila?

– Kupila si bom čevlje z visoko pe-
to!

Izberite darilo za svoje prijatelje med knjigami založbe MLADIKA!

